

Riitta Härkönen & Minna Nevalainen

Pienryhmätoiminnan käytännön ratkaisut päiväkodissa

Opinnäytetyö
Sosiaaliala

2018

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tekijä/Tekijät	Tutkinto	Aika
Riitta Härkönen Minna Nevalainen	Sosionomi (AMK)	Maaliskuu 2018
Opinnäytetyön nimi		55 sivua 1 liitesivua
Pienryhmätoiminnan käytännön ratkaisut päiväkodissa		
Toimeksiantaja		
Kotkan kaupunki		
Ohjaaja		
Virve Remes		
Tiivistelmä		
<p>Opinnäytetyön tarkoitus oli saada tietoa uuden päiväkodin pienryhmätoiminnan käytännön ratkaisuksista. Opinnäytetyö oli osa Kotkan kaupungin Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen -kehittämishanketta. Tavoitteena oli saada kirjattua tietoa pienryhmätoiminnan käytännöistä uudessa päiväkodissa. Pienryhmätoimintaan vaikuttavien pedagogisten seikkojen lisäksi pyrkimyksenä oli tuoda esiin päiväkodin rakenteisiin tehtyjä pienryhmätoimintaa tukevia konkreettisia ratkaisuja.</p> <p>Tutkimusotteena opinnäytetyössä oli kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Aineistonkeruumenetelmänä toimivat dokumentit, havainnointi ja haastattelut. Lähteenä opinnäytetyössä oli aiheeseen liittyviä dokumentteja kuten ammattikirjallisuutta, varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä kehittämishankkeen materiaaleja. Päiväkodissa suoritettiin havainnointia sekä haastateltiin lastentarhanopettajia eri ryhmistä.</p> <p>Havainnointi ja haastattelut antoivat tietoa päiväkodin pienryhmätoiminnan käytännöistä. Ryhmän tiimit saivat itse vaikuttaa pienryhmien jakoihin. Ryhmiä jaettiin kahteen tai kolmeen pienryhmään, jotka toimivat kiinteinä pienryhminä aamupäivällä ja vaihtuvina pienryhminä aamulla ja iltapäivällä. Kasvattajat vaihtuivat pienryhmissä kahden viikon välein ja toimivat joko kasvattajapareina tai yksi kasvattaja pienryhmää kohti. Kasvattajat jakoivat lapset pienryhmiin kehitys- ja ikätason, lasten välisten kemioiden, temperamenttien, erityisryhmien sekä muuttuvien tilanteiden esimerkiksi työntekijän poissaolon mukaan. Kirjauksiin pienryhmissä käytettiin pienryhmäpohjia, kuvallisia tauluja ja pienryhmävihkoja. Päiväkotiin oli tehty pienryhmätoimintaa edesauttavia konkreettisia rakenteita ja erillisiä pienryhmähuoneita. Päiväkodissa oli käytössä oma ravintola sekä porrastetut ulkoilu- ja ruokailuajat. Haastatteluista saatiin myös kehitysehdotuksia päiväkodin pienryhmätoiminnan tukemiseen.</p> <p>Opinnäytetyön hyötynä voidaan pitää sen tarjoamaa tietoa pienryhmätoiminnasta ja sen käytännöistä. Tietoa voidaan käyttää suunniteltaessa uusia päiväkotiteja tai jo olemassa olevien päiväkotien pienryhmätoiminnan parantamiseen ja uusien näkökulmien tarjoamiseen.</p>		
Asiasanat		
varhaiskasvatus, päiväkotite, pienryhmätoiminta		

Author (authors) Riitta Härkönen Minna Nevalainen	Degree Bachelor of Social Services	Time March 2018
Thesis title Practical solutions of small group activities in day care centre		55 pages 1 pages of appendices
Commissioned by The city of Kotka		
Supervisor Virve Remes		
Abstract <p>The purpose of this thesis was to obtain information about practical solutions from small group activities in a new day care centre. This thesis was part of a development project. In addition to the pedagogic aspects which affect the small group activities, the aim was to gain concrete solutions that have been made to the structures of the day care centre and support the small group activities.</p> <p>The research method of this thesis was qualitative. The data was collected from documents and by interviewing kindergarten teachers in the day care centre and observing the small groups.</p> <p>The thesis showed that the day care teams were able to influence the division of the small groups. The groups were divided into two or three small groups which worked at fixed small groups before noon and at variable small groups in the morning and in the afternoon. The pedagogic staff changed at intervals of two weeks and they worked as pedagogic pairs or as one pedagogic per a small group. The children were divided to the small groups by their level of development and age, mutual relationships, temperaments and based on a need for a special group and other matters such as the absence of a staff member. The small groups used different kinds of tools for informing about the small groups doings for example what have the childrens done that day. There were concrete solutions in the structures of the day care centre that supported small group activities for example small group rooms and an own restaurant. The day care unit used graduated eating and outdooring timetables. The interviews also offered development propositions that will support small group activities.</p> <p>The thesis can be exploited when a new day care unit is designed or at the improvement of small group activities of already existing day care units. The thesis also provides new points of view to small group activities that every day care unit can utilize.</p>		
Keywords early childhood education, day care centre, small group activities		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	VARHAISKASVATUS.....	8
2.1	Varhaiskasvatuslaki.....	9
2.2	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	10
2.2.1	Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	11
2.2.2	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	11
2.2.3	Varhaiskasvatuksen tehtävä ja tavoitteet.....	12
2.2.4	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	13
2.3	Kotkan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	13
3	PIENRYHMÄTOIMINTA	14
3.1	Pienryhmätoiminnan määritelmä	14
3.2	Pienryhmätoiminnan tavoite	15
3.3	Pienryhmätoiminnan suunnittelu.....	16
3.4	Pienryhmäjaot.....	17
3.5	Kasvattajat kiinteissä pienryhmissä	18
3.6	Leikkialuepedagogiikka osana pienryhmätoimintaa.....	18
4	PIENRYHMÄTOIMINNAN HYÖDYT	19
4.1	Lasten osallisuus	19
4.2	Lasten yksilöllisempi huomioiminen.....	20
4.3	Suuren ryhmän vaikutus lasten aggressioon	21
4.4	Melutason laskeminen	22
4.5	Tilojen hyödyntäminen.....	23
5	VUOROVAIKUTUKSELLISEN PIENRYHMÄPEDAGOGIIKAN VAHVISTAMINEN - KEHITTÄMISHANKE	24
5.1	Hankkeen tavoite	24
5.2	Hankkeen vaiheita	24
5.3	Pienryhmätoiminnan hyödyt hankkeen kartoituksen mukaan	25

5.3.1	Yleiset hyödyt	26
5.3.2	Hyödyt lasten kannalta.....	26
5.3.3	Hyödyt kasvattajien kannalta	27
5.4	Pienryhmätoiminnan edellytykset hankkeen kartoituksen mukaan.....	28
5.4.1	Esimies	28
5.4.2	Henkilöstö	28
5.4.3	Toiminta ja ympäristö.....	29
5.4.4	Lastentarhanopettajan osaamisen kohdentuminen	29
6	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSOTE	29
6.1	Opinnäytetyön tavoite	29
6.2	Tutkimusote	30
6.3	Tutkimuskysymykset.....	30
6.4	Aineistonkeruumenetelmät	31
6.4.1	Dokumentit.....	31
6.4.2	Havainnointi	31
6.4.3	Haastattelu.....	33
6.5	Laadullisen aineiston käsittely ja analysointi.....	34
6.6	Luotettavuus	35
7	TUTKIMUSTULOKSET PÄIVÄKODIN PIENRYHMÄTOIMINNASTA	36
7.1	Päiväkodin ohjeistus	36
7.2	Pienryhmien jaot	36
7.3	Kriteerit pienryhmien jakoon	37
7.4	Kasvattajat pienryhmissä	38
7.5	Kirjaaminen.....	39
7.6	Kehitettävää.....	40
7.7	Päiväkodin rakenteet	41
7.7.1	Pienryhmähuoneet.....	42
7.7.2	Porrastetut ruokailu- ja ulkoiluajat.....	44
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	46

9	POHDINTA.....	49
	LÄHTEET.....	53
	KUVALUETTELO	
	LIITTEET	

Liite 1. Teemahaastattelun runko

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme käsittelee pienryhmätoimintaa varhaiskasvatuksessa. Työn tilaajana on Kotkan kaupunki. Opinnäytetyömme liittyy Kotkan kaupungin kehittämishankkeeseen Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen. Työssämme tutkimme pienryhmätoiminnan käytännön ratkaisuja yhdessä kotkalaisessa päiväkodissa. Valitsimme tämän aiheen, koska suoritamme molemmat opinnoissamme kelpoisuuden lastentarhanopettajan tehtäviin ja aiheena pienryhmätoiminta oli mielenkiintoinen sekä ajankohtainen paikallisesti.

Tavoitteena opinnäytetyöllemme on saada kirjattua tietoa pienryhmätoiminnan käytännöistä päiväkodissa. Pyrimme tuomaan esiin pedagogisten seikkojen lisäksi myös itse rakennukseen tehdyt pienryhmätoimintaa tukevat konkreettiset rakenteet. Tutkimme työssämme muun muassa varhaiskasvatusta ohjavia lakeja sekä säädöksiä, varhaiskasvatuksen pienryhmätoimintaa sekä pienryhmätoiminnan hyötyjä ja pienryhmien muodostamista. Selvitämme opinnäytetyössämme sitä, miten pienryhmätoimintaa käytännössä yhdessä päiväkodissa toteutetaan, mitkä asiat siihen vaikuttavat ja miksi näin tehdään.

Valitsimme opinnäytetyömme tutkimusotteeksi kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen. Aineistonkeruumenetelminä meillä olivat dokumentit, havainnointi ja haastattelut. Lähteenä käytimme opinnäytetyömme aiheeseen liittyviä dokumentteja, kuten ammattikirjallisuutta, varhaiskasvatustalakeja ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita sekä kehittämishankkeen materiaaleja. Kävimme tekemässä päiväkodissa havainnointia ja haastattelimme päiväkodin lastentarhanopettajia eri ryhmistä. Näiden havainnointien ja haastatteluiden avulla saimme paljon tietoa päiväkodin pienryhmätoiminnan käytännön ratkaisuista.

Varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatustalake (36/1973). Varhaiskasvatustalain 1. luvun 1. §:n mukaan *varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka*. Varhaiskasvatustalaisissa asetetaan tavoitteet varhaiskasvatuksen toteuttamiselle, ja siinä säädetään myös

muun muassa lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekemisestä. (Varhaiskasvatustilasto 19.1.1973/36.)

Varhaiskasvatustilaston lisäksi varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, joka on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys. Niiden mukaan laaditaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat sekä toteutetaan varhaiskasvatus. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen ja se koostuu valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8.)

Järvisen ja Mikkolan (2015, 39) mukaan pienryhmätoimintaa varhaiskasvatuksessa voidaan pitää yhteisöllisyyteen liittyvänä pedagogisena valintana, jonka avulla voidaan vahvistaa ja syventää vuorovaikutusta. Pienryhmätoiminta on nykyään olennainen osa päiväkotien toimintaa, koska siitä on myönteisiä kokemuksia niin päiväkodin kasvattajilta kuin myös lapsilta. Pienryhmätoimintaa päiväkodeissa tutkineen Ahosen (2017a, 183–184) mukaan pienryhmätoiminta käsitteenä on kuitenkin hyvin tulkinnanvarainen. Vaikka moni varhaiskasvattaja hyödyntää pienryhmätoimintaa osana päiväkodin arkea, voivat eri kasvattajien näkemykset pienryhmätoiminnasta vaihdella suurestikin. Erilaisia näkemyksiä on muun muassa pienryhmien lapsilukumäärästä ja siitä, mikä on pienryhmätoimintaa ja kuinka suunnitelmallista se on.

2 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatustilasto (36/1973), jossa säädetään muun muassa lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen henkilöstöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tekemisestä. Varhaiskasvatustilaston pohjalta on varhaiskasvatuksen toteuttamiseen Opetushallitus laatinut varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016, 8), jotka koostuvat valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

2.1 Varhaiskasvatustilaki

Varhaiskasvatusta ohjaa varhaiskasvatustilaki (36/1973), joka tuli voimaan 1.8.2015. Laissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen ja sitä sovelletaan kunnan, kuntayhtymän sekä muun palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatustilain 1. luvun 1. §:n mukaan *varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka.* (Varhaiskasvatustilaki 19.1.1973/36.)

Lain 1. luvun 2. §:n mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on muun muassa edistää jokaisen lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja hyvinvointia, tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, toteuttaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös varmistaa kehittävä ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö, turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet sekä antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. (Varhaiskasvatustilaki 2. §.)

Varhaiskasvatustilain 2. §:n mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on myös tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea, kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata lasta eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan. Tavoitteena on varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin sekä toimia yhdessä lapsen ja lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä. (Varhaiskasvatustilaki 2. §.)

Lain 5. §:n mukaan päiväkodissa tulee olla tarvittava määrä henkilöstöä, jotta varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa. Henkilöstömitoituksesta säädetään tarkemmin Valtioneuvoston asetuksella. Päiväkodin yhdessä ryhmässä saa olla yhtä aikaa paikalla enintään kolmea hoito- ja kasvatustilastuussa olevaa henkilöä vastaava määrä lapsia. (Varhaiskasvatustilaki 5. §.)

Varhaiskasvatustilain 1. luvun 7 a §:n mukaan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle pitää laatia henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi. Varhaiskasvatussuunnitelmaan tulee kirjata tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla. Suunnitelmaan kirjataan toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi sekä lisäksi lapsen tarvitseman tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittava yhteistyössä henkilöstön ja lapsen vanhempien tai muun huoltajan kanssa. Päiväkodeissa suunnitelmaan laatimisesta vastaa lastentarhanopettaja. Myös lapsen mielipide on otettava huomioon suunnitelmaa laadittaessa. Varhaiskasvatussuunnitelmaan laatimiseen voivat lisäksi osallistua lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut viranomaiset, asiantuntijat ja muut tarvittavat tahot. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on arvioitava ja se on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. (Varhaiskasvatustilain 7 a §.)

2.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, ja niiden mukaan laaditaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat sekä toteutetaan varhaiskasvatus. Varhaiskasvatussuunnitelmien perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustilain. Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen ja se koostuu valtakunnallisista varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä. Niiden tehtävä on myös edistää koko maassa laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään *varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä*. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on oikeudellisesti velvoittava määräys. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8.)

2.2.1 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta tulee varhaiskasvatuksen järjestäjien laatia paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia tulee arvioida ja kehittää ja ne ovat velvoittavia. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan tehdä joko kaikkia toimintamuotoja koskeviksi, jolloin siihen kuuluu päiväkotia, perhepäivähoitoa sekä muu varhaiskasvatus, tai kullekin toimintamuodolle voidaan laatia erikseen oma suunnitelmansa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan suunnitelmassa tulee ottaa huomioon *paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset*. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 9.)

Paikalliset suunnitelmat eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman edellyttämää sisältöä tai tavoitetta, ne voivat ainoastaan tarkentaa valtakunnallisia perusteita. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon myös muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat. Varhaiskasvatuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, vanhemmille ja lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisten varhaiskasvatussuunnitelmien laatimiseen ja kehittämiseen. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä paikallisten opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 9.)

2.2.2 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa pitää lähtökohtana olla aina lapsen etu ja tarpeet, ja suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon, kun suunnitellaan lapsiryhmän toimintaa ja kehitetään oppimisympäristöjä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Pedagogista dokumentointia käytetään hyödyksi suunnitelmaa laadittaessa. Lapsen huoltajan ja henkilöstön näkemykset ja havainnot lapsen kehityksen ja oppimisen

vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta yhdistyvät lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 10.)

2.2.3 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja tavoitteet

Varhaiskasvatuksen tehtävä on varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 14) mukaan edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä palvelu, joka myös ehkäisee syrjäytymistä. Tavoitteena on, että opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Tavoitteena on myös tukea huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016,14.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperusteiden yleisperiaatteisiin kuuluu lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin ja huolenpitoon, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä tasa-arvoisen kohtelun vaatimus. Arvoperustaa tarkastellaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapsuuden itseisarvon, ihmisenä kasvamisen, lapsen oikeuksien, yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja moninaisuuden, perheiden monimuotoisuuden sekä terveellisen ja kestävä elämäntavan kautta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016,18–19.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatus on pedagogisesti painottunut kasvatukseen, opetukseen ja hoidon kokonaisuus. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Varhaiskasvatuksessa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat kokonaisuuden, joka painottuu eri tavoin eri-ikäisten lasten kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 20–21.)

Varhaiskasvatuksessa on tarkoituksena luoda pohja laaja-alaiselle oppimiselle, joka muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin kuuluu viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen oppimisen aluetta. Nämä alueet ovat ajattelu ja oppiminen,

kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu, itsestä huolehtiminen ja arjen taidot, monilukutaito ja tieto- ja viestintäosaaminen sekä osallistuminen ja vaikuttaminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 21–22.)

2.2.4 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri rakentuu muun muassa arvoista ja periaatteista, oppimisympäristöistä ja työtavoista, vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä sekä toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista. Toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä pitää myös kehittää ja arvioida. Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön tulee olla kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lapsen kehitystä ja oppimista. Oppimisympäristökäsitteeseen kuuluu fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Oppimisympäristöjä tulee suunnitella ja rakentaa yhdessä lasten kanssa. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 31.)

2.3 Kotkan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaiset paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat tuli varhaiskasvatuksen järjestäjien ottaa käyttöön 1.8.2017 alkaen (OAJ s.a.). Kotkalaisessa varhaiskasvatuksessa korostetaan vuorovaikutusta. Sitä vahvistetaan pedagogisen pienryhmätoiminnan avulla. Vuorovaikutuksellisessa pienryhmäpedagogiikassa kaiken keskiössä on vuorovaikutuksen suunnittelu. Suunnittelun perustana on mahdollisimman pitkäkestoiset vuorovaikutussuhteet, vuorovaikutuksen ja toiminnan järjestäminen pienemmissä ryhmissä, pedagogisen asiantuntijuuden laajaa hyödyntämistä vuorovaikutuksen hyväksi sekä lasten osallisuuden lisäämistä ja sen monipuolistamista. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2016, 28.)

Suunniteltu vuorovaikutus tarjoaa mahdollisuuden lasten osallisuuden näkymiselle varhaiskasvatuksen sisällöissä ja menetelmissä. *Kuvatun kokonaisuuden toteutuminen turvaa rauhallisen ja kiireettömän sekä lapsen yksilöllistä oppimista tukevan oppimisympäristön lapsen kehityksen ja oppimisen polulle.* Pedagogisen pienryhmätoiminnan kulmakivenä on leikki, joka toimii merkittävänä

osana kasvua, oppimista ja vertaistoimintaa. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2016, 28.)

Kotkalaisessa varhaiskasvatuksessa arvot näkyvät käytännössä vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan toteuttamisena. Lapsen ainutlaatuisuutta ja lapsuuden itseisarvoa tuetaan suunnittelu-toteutus-dokumentointi-arviointi prosessin avulla yksiköiden sisällä. Jotta edellä mainittu onnistuisi, tulee yksiköiden noudattaa olemassa olevia palaverikäytäntöjä ja oppivayhteisö-työtappaa. Suunnittelu-toteutus-dokumentointi-arviointiprosessissa käytetään jo luotuja malleja kuten kehittämisen portaat ja Kasvun kansio. Onnistuminen prosessissa antaa myönteisiä oppimiskokemuksia sekä tuo mahdollisuuden *haastavien kokemusten yhdessä työstämiseen ja niistä oppimiseen*. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2016, 30.)

Kotkalaisessa varhaiskasvatuksessa oppimiskäsitys painottaa vuorovaikutusta osana kasvua, kehitystä ja oppimista. Sen keskeisin muoto on leikki. *Leikki ja muut lapsille ominaiset tavat toimia, oppia ja työskennellä ovat kasvun tukemisen, opetuksen ja toiminnan lähtökohtana. Leikki itsessään on arvokasta lapselle*. Leikin pedagogista merkitystä hyödynnetäänkin arjen opetuksessa. Oppimiskäsityksessä tulevat myös esiin *lasten ihmettelyyn tarttuminen ja toiminnallisuus, tutkiva oppiminen sekä avoin oppimisympäristö*. (Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2016, 31.)

3 PIENRYHMÄTOIMINTA

Päiväkodeissa aloitettiin 2000-luvulla puhumaan organisoidusta pienryhmätoiminnasta, joka muutti päiväkodin toimintaympäristön rakenteen. Nykyään pienryhmätoiminnan katsotaan olevan suunnitelmallista. Päiväkodista ja kasvattajista riippuu, miten pienryhmätoimintaa käytännössä toteutetaan ja miten ryhmät jaetaan. (Karila & Lipponen 2013, 74–75.)

3.1 Pienryhmätoiminnan määritelmä

Pienryhmätoimintaa on tieteellisessä tutkimuksessa lähestytty varsin vähän, vaikka se on vakiintunut lähes itsestään selvänä pedagogisena toimintamuotona varhaiskasvatuksessa. Pienryhmätoiminta käsitteenä onkin hyvin tulkinanvarainen. Moni varhaiskasvattaja hyödyntää pienryhmätoimintaa osana

päiväkodin arkea, mutta eri kasvattajien näkemykset pienryhmätoiminnasta voivat vaihdella suurestikin. Toiselle kasvattajalle pienryhmätoimintaa voi olla esimerkiksi yksittäinen päiväkodin toiminta, kuten askartelu, joka järjestetään pienryhmissä. Toisen mielestä pienryhmätoimintaa on se, että suurin osa päivän pedagogisesta toiminnasta on järjestetty pienryhmissä. (Ahonen 2017a, 183–184.)

Pienryhmien ryhmäkoko on myös hyvin tulkinnanvarainen. Osalle kasvattajista toiminta, johon osallistuu enintään 15 lasta, on pienryhmätoimintaa. Toisten mielestä pienryhmätoiminnasta voidaan puhua vasta kun paikalla on neljä tai viisi lasta. Myös erilaiset variaatiot näiden ääripäiden välillä ovat kirjavia. Ryhmien koostumus on myös herättänyt keskustelua kasvattajien keskuudessa, eli tulisiko pienryhmien olla kiinteitä vai tulisiko niitä koota joustavasti ja vaihdellen. (Ahonen 2017a, 184.)

Pienryhmätoiminnan ulottuvuudet ovat moninaiset ja ilman riittävää tieteellistä tutkimusnäyttöä on vaikea perustella, millainen pienryhmätoiminta palvelisi kaikkien lasten etua tasavertaisesti. Esimerkiksi kiinteiden pienryhmien edut, kuten pysyvä ja syvempi suhde yhteen aikuiseen sekä muutamaaan lapseen, ovat samalla myös sen heikkouksia. Temperamenttipiirteet vaikuttavat vahvasti siihen, millaisten ihmisten kanssa on helppo tulla toimeen. Vaikka sosiális-emotionaaliseen kehitykseen kuuluu kyky oppia tulemaan erilaisten yksilöiden kanssa, ei silti voi vaatia, että kaikista pitäisi tulla parhaita ystäviä. Siksi varhaiskasvattajan koostama pienryhmä ei välttämättä vastaa lainkaan lapsen käsitystä siitä, kenen kanssa hän itse mieluiten viettäisi aikaa. (Ahonen 2017a, 184.)

3.2 Pienryhmätoiminnan tavoite

Pienryhmätoimintaa voidaan pitää yhteisöllisyyteen liittyvänä pedagogisena valintana ja sen avulla voidaan vahvistaa ja syventää vuorovaikutusta. Pienryhmätoiminta on nykyään olennainen osa päiväkotien toimintaa, koska siitä on myönteisiä kokemuksia niin päiväkodin kasvattajilta kuin myös lapsilta. Pienryhmätoiminnan avulla lapsille voidaan tarjota turvallinen ryhmä, jossa lapsen on helppo solmia vertaissuhteita ja suunnitella omaa tekemistään. Myös kasvattajan on helpompi havainnoida ja ohjata lapsen toimintaa, kun

lapsi toimii turvallisesti ja ohjatusti lähikehityksen vyöhykkeellä. Samalla kasvattaja saa kokemuksen siitä, että on ehtinyt kohdata ryhmänsä lapsia. (Järvinen & Mikkola 2015, 39.)

3.3 Pienryhmätoiminnan suunnittelu

Pienryhmätoiminnan suunnittelussa tavoitteiden tulee lähteä aina lapsista ja lapsiryhmistä. Suunnittelussa tulee ottaa huomioon lasten ikä- ja sukupuoli, mielenkiinnon kohteet, tuen tarpeet ja muut erityispiirteet. Usein ryhmästä nousevat, kasvattajan mielestä haasteellisemmat asiat, ovat juuri niitä joiden kautta toimintaa on lähdettävä kehittämään. Pienryhmien muodostaminen perustuukin juuri näihin toiminnan tavoitteisiin sekä lasten kehityksellisiin tarpeisiin. Pienryhmien kokoonpanot ja pysyvyys voivat olla joustavia ja niissä tulee ottaa huomioon lasten leikki- ja vuorovaikutustaidot. Toiminnan järjestämisen perustana täytyy olla aina pedagogiikka ja lapsiryhmän tarpeet. Vastuu ryhmän ryhmäyttämisestä, ohjaamisesta ja toiminnan sujumisesta on kasvattajalla. Kasvattajan tulee luoda ryhmälleen myönteinen ilmapiiri, joka innostaa leikkimiseen, tutkimiseen ja oppimiseen. Pienryhmässä kasvattajalta vaaditaan sensitiivisyyttä ja aktiivista läsnäoloa. (Järvinen & Mikkola 2015, 40, 42.)

Pienryhmän toimintaa suunniteltaessa on otettava huomioon aikataulusuunnitelma. Kun pienryhmien toiminta esimerkiksi ulkoilu on porrastettua, tuo se mukanaan tiukemman aikataulun. Pienryhmän siirtymätilanteissa on otettava huomioon missä toiset ryhmät menevät ja milloin mikäkin ryhmä on tulossa esimerkiksi eteistiloihin. Pienryhmäsuunnittelua tehtäessä on myös huomioitava poikkeustilanteet. Tilanteet, joissa esimerkiksi työntekijä on sairaana. Näitä tilanteita varten on hyvä olla suunnitelma jo etukäteen, muutoin tilanne voi mennä sekavaksi ja lasten siirtelyksi pienryhmästä toiseen. (Karila & Lipponen 2013, 83–85.)

Kirjaaminen on osa päiväkodin arkea ja suunnittelua. Pyhäniemi (2010) on tehnyt tutkimusta kirjaamisesta päiväkodeissa. Kirjaamista pidetään hyödyllisenä, koska se auttaa palauttamaan mieleen tapahtumia ja lapsen kehitysvaiheita. Kirjaaminen toimii muistin tukemisen työkaluna ja dokumenttina, johon

voi palata. Siihen ei kuitenkaan ole aina riittävästi aikaa työvuoron aikana. Kyselyn mukaan kirjaamiseen käytetyn ajan ei tulisi olla pois lasten kanssa käytetystä ajasta, mutta samalla sen tulisi kuitenkin tarjota riittävästi informaatiota.

3.4 Pienryhmäjaot

Pienryhmien muodostamisessa perusteina tulee olla kasvattajan lapsituntemus sekä lapsen henkilökohtaiset tavoitteet ja tarpeet. Näin ollen pienryhmäjaon perusteena on jonkin kasvun ja kehityksen osa-alueen tukemiseen tähtäävä toiminta, esimerkiksi puheen tai leikkitaitojen kehittymisen tukeminen. Tavoitteena pienryhmätoiminnassa voi olla myös muun muassa lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutussuhteen parantaminen. (Varttinen 2016, 145.)

Päiväkodin lapsiryhmät voidaan muodostaa jakamalla lapset erilaisiin ryhmiin, kuten sisar-, kieli- tai muu painotteinen ryhmä tai erilaisiin toiminnallisiin pienryhmiin, jotka muodostetaan ryhmän sisällä tai tekemällä yhteistyötä muiden päiväkodin ryhmien kanssa. Toiminnallisia pienryhmiä muodostaessa tulee ottaa huomioon sivistysvaliokunnan linjaus, jonka mukaan toiminnan järjestäjän tulee aina arvioida, hyötyykö lapsi vaihtuvista ryhmistä, vai sopiiko lapsen persoonalle, iälle tai kehitykselle paremmin kiinteä lapsiryhmä, jossa vaihtuvuus ei ole suurta. (Heinonen ym. 2016, 111.)

Kotkassa on käytössä termit kiinteät pienryhmät ja vaihtuvat pienryhmät. Kiinteissä pienryhmissä ryhmä muodostetaan lapsista, jotka pysyvät samassa ryhmässä esimerkiksi kolmesta kuukaudesta vuoteen. Vaihtuvissa pienryhmissä taas tarve määrittelee ryhmän muodostumisen. Myös varhaiskasvatuksen erityisopettajan (VEO) erilliset pienryhmät kuuluvat vaihtuviin pienryhmiin. Tarvittaessa näitä ryhmiä voidaan muodostaa yli ryhmärajojen. (Kääpä & Eskola 2017.)

Pienryhmiä voidaan lisäksi muodostaa eri tavoin, kun kyseessä on kahden tai kolmen kasvattajan ryhmä. Jos ryhmässä on kolme kasvattajaa, voidaan lapset jakaa kahteen ryhmään, jolloin kolmas kasvattaja auttaa molemmissa ryhmässä tarpeen mukaan. Kasvattajien tehtävänjaosta tulee tehdä suunnitelma sekä kirjata se ylös. (Kääpä & Eskola 2017.)

Termiä iso ryhmä käytetään, kun puhutaan ryhmästä, joka muodostuu koko lapsiryhmästä tai kahdesta pienryhmästä. Termiä voidaan käyttää myös puhuttaessa koko päiväkodin lapsiryhmästä. Isojen ryhmien käytön tulisi olla lyhytkestoista ja aina pedagogisesti perusteltua kuten esimerkiksi päiväkodin yhteiset juhlat. Isojen ryhmien käyttö tulisi pitää minimissä, koska se ei tue lapsen yksilöllistä huomioimista ja lapsilähtöisyyttä pienryhmien lailla. (Kääpä & Eskola 2017.)

3.5 Kasvattajat kiinteissä pienryhmissä

Kiinteillä pienryhmillä ei tarvitse olla pysyviä kasvattajia. Kun lasten pienryhmät pysyvät samoina, mutta kasvattajat vaihtuvat, kasvattajien osaaminen voidaan käyttää täysimääräisesti hyödyksi. Tämän lisäksi on tilanteita, jolloin ryhmälle on hyväksi jakaa se muutoin kuin kiinteiden pienryhmien mukaan. Tarvittaessa tulee voida joustaa jo tehdyistä ryhmistä. Suhteellisen pysyvät pienryhmät ovatkin parempi vaihtoehto kuin ehdottoman pysyvät pienryhmät päiväkodin arjessa. (Kalliala 2012, 160–161.)

Jos pienryhmätoimintaa toteutetaan siten, että kiinteässä pienryhmässä yksi kasvattaja vastaa pääsääntöisesti vain yhdestä pienryhmästä, asetetaan lapset hyvin eriarvoiseen asemaan. Koulutuksensa vuoksi lastentarhanopettajilla on pedagoginen vastuu lasten varhaiskasvatuksesta, vaikka laadukasta pedagogiikkaa voivat toteuttaa myös lastenhoitajat. Jos lastentarhanopettaja vain välillä vierailee muissa pienryhmissä, jää hänen suhteensa muiden varhaiskasvattajien ohjaamien pienryhmien lapsiin kapeaksi. Tilanne johtaa lasten epätasa-arvoiseen kohtaamiseen, koska laadukkaan toiminnan ja lapsien kehityksellisen arvioinnin lähtökohtana on henkilökohtainen suhde lapseen. Lapselle on myös hyvin tärkeää oppia tulemaan toimeen erilaisten aikuisten kanssa ja suhde useampaan varhaiskasvattajaan tuo myös turvaa lapselle. (Ahonen 2017a, 185–186.)

3.6 Leikkialuepedagogiikka osana pienryhmätoimintaa

Leikkialuepedagogiikasta tuli 2000-luvulla yleinen pedagogisen toimintaympäristön järjestämisen muoto. Pienryhmätoimintaan se liittyy osaltaan niin, että sen tarkoitus on organisoida lasten vapaata leikkiä etenkin iltapäivisin, kun useita pienryhmiä leikkii samoissa tiloissa. Tällöin voitaisiin puhua vaihtuvista

pienryhmistä. Leikkialuepedagogiikka voi toteuttaa kahdella tavalla. Kasvattajat voivat joko tehdä lapsille erilaisia valmiita leikkipisteitä tai toisessa vaihtoehdossa lapsille tarjotaan erilaisia tilavaihtoehtoja, joissa lapset itse kehittävät ja rakentavat leikkinsä. Leikkialueille on määrätty maksimi osallistujamäärä. (Karila & Lipponen 2013, 86–87.)

4 PIENRYHMÄTOIMINNAN HYÖDYT

Yksi merkittävä hyöty pienryhmätoiminnalla on rauhallisuuden lisäksi kiireettömämpi ja yksilöllistä huomiota antava ilmapiiri. Pienryhmät mahdollistavat kasvattajan keskittymisen tiettyihin yksilöihin, jolloin heillä on parempi mahdollisuus kehittävään ja antoisaan vuorovaikutukseen sekä lapsen ehdoilla toimimiseen. (Koivunen 2009, 180, 182–184.) Pienryhmät ovat omia pieniä yhteisöjään, joissa syntyvät omat säännöt ja tavat toimia. Nämä pienet yhteisöt antavat lapselle tiiviimmän ja turvallisemman ympäristön toimia kuin vastaavasti iso ryhmä. Ne myös antavat lapselle paremman tilaisuuden tulla kuulluksi ja näin mahdollistavat lapsen osallisuuden. (Haapamäki ym. 2000, 23–24.)

4.1 Lasten osallisuus

Pienryhmätoiminta antaa paremmat mahdollisuudet tukea lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Lasten osallisuus on muun muassa yhtenä varhaiskasvatustavoitteena, sillä on tarkoituksena varmistaa, että lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Laki myös tähdentää sitä, että lapsen mielipide on selvitettävä ja otettava huomioon lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioidessa. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan lasten oikeuksiin kuuluu kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen. (Turja 2017, 41–42.)

Roos (2016, 54) mainitsee Katajaan (2014) viitaten osallisuuden tavoitteeksi kasvattaa aktiivisia, ajattelevia, itseensä luottavia ja toiset huomioon ottavia lapsia. Näitä ominaisuuksia opitaan harjoittelemalla vastuun ottamista ja kantamista, ja aikuisen tehtävänä on rohkaista lasta harjoittelemaan ja luoda harjoittelulle mahdollisuuksia. Lasta tulee rohkaista ja ohjata kertomaan omista ajatuksistaan, havainnoistaan ja mielipiteistään sekä ilmaisemaan tunteitaan

ja toiveitaan. Lapsia tulee ohjata harjoittelemaan myös yhteiselämässä tarvittavia vuorovaikutustaitoja.

Turja (2017, 45) viittaa Stenvallin ja Seppälän (2008) selvitykseen, jonka mukaan varhaiskasvattajat mieltävät osallisuuden usein pelkäksi lasten osallistumiseksi ja aktiivisuudeksi. Osallistuja voi olla mukana valmiiksi suunnitellussa toiminnassa, mutta hän ei kuitenkaan ole itse ollut vaikuttamassa toiminnan sisältöön ja toteutukseen. Tällainen osallistuminen voi kuitenkin olla alku syvemmälle osallisuudelle ja varhaiskasvatuksessa tärkeä ensiaskel voi olla jo se, että lapsi tulee mukaan yhteiseen toimintaan ja kokee siinä olemisen myönteiseksi.

Usein lasten osallisuus ymmärretään vain yksittäisten lasten mielihalujen kuulemisena ja toteuttamisena. Osallisuus on kuitenkin syvästi yhteisöllinen ilmiö ja jokaisella, niin lapsilla kuin aikuisillakin, tulee olla oikeus ilmaista mielipiteensä esillä olevasta asiasta. Samalla tulee kuitenkin kuunnella myös muiden näkemyksiä. Tavoitteena on löytää kaikille sopiva yhteinen ratkaisu ja siihen tarvitaan taitoa ja aikaa neuvotella sekä tarvittaessa opetella käyttämään muitakin demokratiaan kuuluvia menettelyjä, kuten äänestyksiä. Viime vuosina on tutkittu yhä enemmän sitä, miten osallisuus toteutuu lasten omassa elämässä, miten nuorimpien lasten näkökulmat ja kokemukset saadaan esiin ja miten he pääsevät vaikuttamaan. Koti ja päiväkotit ovat ensimmäisiä ympäristöjä, joissa lapsi voi saada näitä kokemuksia. Niissä lapset voivat kokea olevansa osallisia yhteisöissään ja toimijoita omassa elämässään ollen samalla silti riippuvaisia muista. (Turja 2017, 45–46.)

4.2 Lasten yksilöllisempi huomioiminen

Henkilöstön määrän vähentäminen ja lapsiryhmien koon kasvattaminen pienentävät henkilökunnan mahdollisuuksia jokaisen lapsen yksilölliseen huomioimiseen, lapsiryhmän tarpeiden mukaiseen kohtaamiseen ja havainnoimiseen sekä lapsen kehityksen ja oppimisen turvaamiseen (Heinonen ym. 2016, 110). Pienryhmissä lapset saavat enemmän yksilöllistä aikaa ja huomiota sekä mahdollisuuden rauhallisempaan oppimisympäristöön. Pienryhmätöiminta myös mahdollistaa lasten tarkemman ja säännöllisemmän havainnoin-

nin ja arvioinnin. Pienryhmän kasvattajien vaihtuessa tietyin väliajoin, on mahdollisuus saada lapsesta ja hänen kehityksestään monipuolisempi ja syvällisempi kuva. Näin voidaan reagoida nopeammin lapsen mahdollisiin tuen tarpeisiin. (Koivunen 2009, 180, 182–184; Hujala & Turja 2011, 54–55.)

Pienryhmätoiminnan yksi eduista on antaa erityistä tukea tarvitseville lapsille parempi mahdollisuus toimia ja osallistua oppivaan yhteisöön. Kun kasvattajalla on ollut mahdollisuus havainnoida lapsen yksilöllisiä tarpeita pienryhmässä, hänellä on myös paremmat lähtökohdat suunnitella toimintaa tuen tarpeiden mukaan. (Ahonen 2017b, 110.)

Keltikangas-Järvisen (2012, 138–139) mukaan suuren lapsiryhmän haittojen tasoittamiseksi lisätään usein aikuisten määrää ryhmässä. Tutkimusten mukaan ongelmat eivät kuitenkaan tällä tavalla vähene, vaan ne saattavat jopa lisääntyä. Uusi aikuinen muuttaa aina ryhmän rakennetta ja tuo lapselle taas uuden sosiaalisen sopeutumisen vaatimuksen. Tutkimukset ovat myös osoittaneet, että aikuisten määrän lisääminen tuo ryhmään aikuisten välisen vuorovaikutuksen. Mitä enemmän ryhmässä on aikuisia, sitä enemmän he juttelevat keskenään. Tällöin vuorovaikutus lasten kanssa vastaavasti vähenee.

4.3 Suuren ryhmän vaikutus lasten aggressioon

Pienryhmätoiminnalla voidaan vastata myös suuren lapsiryhmän aiheuttamiin haasteisiin. Keltikangas-Järvinen (2012, 146–147) kertoo suuren ryhmän ja aggressiivisen käytöksen välillä olevasta yhteydestä. Hänen mukaansa ryhmä muuttaa ihmisen käytöstä. Mitä suurempi ryhmä on, sitä jäsentymättömämpi ja hajanaisempi on sen rakenne, ja näin ollen sitä on vaikeampi saada toimimaan yhdessä, ja kaikkien käytös on ennakoimattomampaa. Kun ihmiseltä loppuvat keinot, hän turvautuu aggressioon. Esimerkiksi pieni lapsi turvautuu aggressioon joutuessaan tilanteeseen, jota hän ei vielä hallitse ja josta hän ei selviä. Aggressio voi olla myös tehokkain keino tilanteessa, jossa suuressa ryhmässä hyväksytyt sosiaaliset keinot eivät enää toimi, on aggressio silloin tehokkain keino päästä päämäärään.

Ryhmä lisää myös todennäköisyyttä siihen, että kerran omaksuttu käyttäytymismalli vahvistuu ryhmässä. Ryhmä ei tällöin opeta vuorovaikutustaitoja,

vaan pikemminkin lisää lapsen negatiivisten kokemusten määrää. Keltikangas-Järvinen (2012, 149) viittaa kahteen ruotsalaiseen kehityspsykologisiin Bohliiniin ja Hagegulliin, jotka ovat todenneet, että päiväkodissa aggressiiviset lapset tulevat entistä aggressiivisemmiksi ja ujut lapset entistä vetäytyvimiksi. Ryhmä ei ohjaa lasta sosiaaliseksi, vaan vahvistaa lapsen alkuperäistä käytöstä. Keltikangas-Järvisen (2012, 150) mukaan nämä tutkimustulokset kertovat kuitenkin vain siitä, miten ryhmä ohjaa lapsen käytöstä, ellei aikuinen siihen aktiivisesti puutu. Aikuisen tehtävä on tuoda ryhmään eettinen aspekti mukaan.

Jos pieni alle 3-vuotias lapsi joutuu suureen ryhmään, hänen vuorovaikutuksensa toisten lasten kanssa saattaa taantua. Lapsi siirtyy takaisin paralleeliin leikkiin ja näin ollen, jos lapsia ei koko ajan tiukasti ohjata, he käyvät riehuamaan. He huutavat, ovat levottomia ja villitsevät toinen toisiaan, eivätkä kykene itseohjautuvasti rauhoittumaan yhteiseen leikkiin. Myös vanhemmat lapset toimivat näin. Lapsiryhmän toiminta saattaa muuttua helposti kaoottiseksi, jos lapset ovat liian nuoria ryhmään. Kaoottisessa tilanteessa osa lapsista muuttuu impulsiivisiksi ja kokonaan kykenemättömiksi oman käytöksensä hallintaan, osa lapsista taas vetäytyy ja osa ahdistuu. (Keltikangas-Järvinen 2012, 153–154.)

Ryhmäkoon ei tarvitse olla kovinkaan suuri, kun sosiaalisten vuorovaikutusepisodioiden määrä ylittää lapsen hallintakyvyn. Kontaktien määrä on olennainen osa, kun puhutaan ryhmän aggressiivisuutta lisäävästä vaikutuksesta. On tutkittu, että kun kahdeksan lasta leikkivät yhdessä, tuli vuorovaikutusepisodeja tietyn tarkkailujakson aikana 600. Kun ryhmään lisättiin neljä lasta, episodioiden määrä ei kasvanut 300:lla, vaan usealla tuhannella. Näin ollen ryhmän koko lisää aggressiivisuutta. Kun vuorovaikutusta on paljon, tulee sosiaalinen tilanne hallitsemattomaksi, ja aggressiosta tulee ennemminkin järkevä selviämiskeino. (Keltikangas-Järvinen 2010, 215.)

4.4 Melutason laskeminen

Pienryhmien hyödyiksi voidaan laskea auditiivisten ärsykkeiden väheneminen. Melutasoa voidaan laskea jakamalla lapsia pienempiin ryhmiin, jotta yleishäly vähenee niin lapsien kuin myös kasvattajienkin osalta. (Koivunen 2009, 180, 182–184.) Liisa Keltikangas-Järvisen (2012, 91–92) mukaan päiväkodin melu

on lapsille stressin lähde. Suomessa on annettu WHO:n suositusten mukaiset melutason ohjearvot, joiden mukaan opetustiloissa melu ei saisi ylittää yli 35:tä desibeliä. Päiväkodeissa tämä lukema ylittyy reilusti.

Melulla on kuuloa alentavan vaikutuksen lisäksi haitallista vaikutusta kaikkiin kognitiivisiin toimintoihin, kuten esimerkiksi oppimiseen, muistiin ja keskittymiseen. Häiritsevä taustamelu vaikeuttaa oppimista, erityisesti taustamelulla on todettu olevan yhteys lukemaan oppimista ja luetun ymmärtämistä edeltäviin taitoihin. Melulla on vaikutusta myös suoritusmotivaatioon ja tehtävään sitoutuneisuuteen. Päiväkodin nuorimmille lapsille jatkuvan melun haittana on puheen erottamisen vaikeus. Taustamelussa lapsi ei erota puheen äänneitä, ja tämä puheen äänneiden erottaminen on edellytys sille, että lapsi oppii ymmärtämään ja tuottamaan puhetta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 91–93.)

4.5 Tilojen hyödyntäminen

Pienryhmätoiminta mahdollistaa tilojen tehokkaamman hyödyntämisen. Varhaiskasvattajat ovat havainneet, että pienryhmätoiminta edesauttaa tilojen tarkoituksenmukaista käyttöä. Ennen pienryhmätoimintaa päiväkodin kaikki ryhmät ulkoilivat yhtä aikaa ja sisätilat jäivät tyhjäksi. Pienryhmätoiminnan ja porastuksen avulla voidaan tiloja käyttää tehokkaammin eikä niitä määritellä vain yhden ryhmän käyttöön. (Karila & Liponen 2013, 80.)

Päiväkodin tilojen tarkoituksenmukaisuus vaikuttaa siihen, voidaanko ryhmiä jakaa pienemmiksi. Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä sopiva lapsen ikään ja kehitykseen. Varhaiskasvatusympäristön tulee olla fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallinen, laissa korostetaan varhaiskasvatusympäristön merkitystä lapsen kehitykselle. Tiloja suunniteltaessa ja toteutettaessa tulee ottaa huomioon varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet sekä lasten iän ja kehityksen asettamat vaatimukset. (Heinonen ym. 2016 123.)

5 VUOROVAIKUTUKSELLISEN PIENRYHMÄPEDAGOGIIKAN VAHVISTAMINEN -KEHITTÄMISHANKE

Opinnäytetyömme liittyy Kotkan kaupungin kehittämishankkeeseen Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen, jota toteutettiin aikavälillä 1.10.2016–31.12.2017. Hanke oli osa varhaiskasvatussuunnitelman kuntakohtaista prosessia ja sitä rahoitti Opetushallitus. (Kääpä & Eskola 2017.)

5.1 Hankkeen tavoite

Kehittämishankkeen tavoitteena oli vahvistaa pienryhmätoiminnan pedagogiikkaa kotkalaisissa päiväkodeissa ja saada käytännön apua sen toteuttamiseen. Hankkeen avulla oli tarkoitus luoda edellytykset rakentaa varhaiskasvatuksen arki kokonaan suunnitelmalliseen pienryhmätoimintaan sekä sen tavoitteisiin pohjautuvaksi. Yhtenä tavoitteena oli myös luoda rauhallinen ja kiireetön lapsen yksilöllistä oppimista tukeva toimintaympäristö. (Kääpä & Eskola 2017; Vuorovaikutuksellinen pienryhmäpedagogiikka s.a.)

Kehittämishankkeen avulla lastentarhanopettajien pedagogista osaamista ja vastuuta kohdennettiin pienryhmäpedagogiikan prosessiin ja koko varhaiskasvatushenkilöstön arviointiosaamista vahvistettiin. Painopiste oli vertaistuuessa, mentoroinnissa ja yhteisöllisessä oppimisessa. Hankkeen koordinaattorina toimi lastentarhanopettaja Tiina Kääpä. Hankkeeseen liittyen kehitettiin Suunnittele, toteuta, arvioi ja kehitä -kartta, joka tehtiin Eskelisen ja Hjeltin (2016) mallia mukaillen. Kartta kehitettiin havainnoinnin ja dokumentoinnin tueksi. Kehittämishankkeeseen liittyi myös Kehittämisen portaat -lomakkeisto, jonka avulla Kotkan varhaiskasvatuksen esiopetuksen yksiköt ja tiimit valitsivat itselleen kehittämiskohteen, tavoitteena yhä parempi ja lapsia osallistavampi vuorovaikutus. (Vuorovaikutuksellinen pienryhmäpedagogiikka s.a.)

5.2 Hankkeen vaiheita

Kehittämishankkeen käynnistyessä syksyllä 2016 kartoitettiin päiväkotiyksiköiden pienryhmäosaamista, tarpeita ja toiveita. Keväällä 2017 esiteltiin vertaistapaamisissa näiden kartoitusten ja tavoitteiden mukaan määritellyjä linjauksia pienryhmätoiminnan toteuttamiseksi. Samalla yksiköt/tiimit valitsivat itselleen kehittämiskohteet ja käynnistettiin kehittämistehtävät Kehittämisen portaiden

muodossa. Hankkeen yhteisenä tavoitteena oli vahvistaa vuorovaikutusta lasten ja aikuisten välillä sekä lasten keskinäisissä suhteissa. Kevään aikana hankkeen koordinaattori kokosi Pienryhmän muistilistan avuksi suunnitteluun ja arviointiin. Koordinaattori tarkensi myös kehittämistehtävien pohjalta Kotkan varhaiskasvatuksen pienryhmäpedagogiikan ja arvioinnin malleja, joita yksiköt voivat käyttää suunnitellessa pienryhmätoimintaa. Pienryhmätoiminnan suunnitelmaa varten tuli valmis pohja, joka helpottaa suunnitelman tekoa. Kahden päiväkodin kanssa toteutettiin Sopivissa ryhmissä -videointi. Koulutusta hankkeen aikana oli leikistä ja vuorovaikutuksesta sekä hankkeen tavoitteiden mukaisista aiheista, kuten arviointiosaaminen, lasten osallisuuden tukeminen ja pedagoginen johtajuus. (Kääpä 2017.)

Syksyn 2017 aikana kehittämistyötä jatkettiin Kehittämisen portaiden muodossa. Ne edistivät hankkeen tavoitteen, eli vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistamisen lisäksi myös varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvää toiminnan arviointia, itsearviointia ja dokumentointia. Koordinaattori yhdisti Kehittämisen portaiden lomakkeet A ja B, koska vain harva yksikkö oli käyttänyt B-lomaketta. Syksyllä hankkeeseen liittyvää vertaisvaihtoa jatkettiin intrassa ja Facebookissa. Pedanet toimi tiedotuskanavana esimerkiksi vanhemmille ja yhteistyökumppaneille. Vertaispäiväkotitoiminta käynnistyi myös syksyllä 2017. (Kääpä 2017.)

Hankkeeseen liittyen jokaisesta vertaispäiväkotiryhmästä valittiin yksi lastentarhanopettaja vuorovaikutusmentoriksi. Vuorovaikutusmentoreiden tehtävänä on muun muassa edistää kehittämistyön tulosten ylläpitämistä hankkeen päätyttyä, osallistua kehittämiseen suunnittelemalla, toteuttamalla ja arvioimalla, auttaa yksiköitä kehittämistehtävissä, vahvistaa vertaisvaihdon toteutumista omassa vertaispäiväkotiryhmässä, osallistua vuorovaikutusta tukeviin koulutuksiin ja ohjata lasten osallisuutta edistäviä pajoja vertaispäiväkodeissa. (Kääpä 2017.)

5.3 Pienryhmätoiminnan hyödyt hankkeen kartoituksen mukaan

Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistamisen kehittämishankkeeseen liittyi Kotkan päiväkodeissa toteutettu kartoituskysely, jonka vastauk-

set kehittämiskoordinaattori kokosi yhteen. Kyselyssä tuli ilmi kasvattajien ha-
vaitsemia etuja pienryhmäpedagogiikasta. Näitä etuja voidaan jakaa kolmeen
eri osa-alueeseen: yleiset sekä lasten ja kasvattajien edut pienryhmäpedago-
giikasta.

5.3.1 Yleiset hyödyt

Pienryhmäpedagogiikan yleisiin etuihin lukeutuivat arjen rauhoittuminen ja sen
parempi jäsentyminen, tunne kiireettömyydestä ja melun väheneminen. Siirty-
mätilanteisiin on tullut enemmän hallittavuutta. Tilojen käyttöön sekä ulkoiluun
on saatu porrastusta, joten odotus ajat ovat vähentyneet. Kasvattajat suhtau-
tavat pienryhmätoimintaan myönteisesti ja ovat huomanneet sen edut lap-
sissa. Ryhmät ovat rauhoittuneet, lapset ovat pystyneet ohjautumaan oman
pienryhmänsä mukaisesti ja saaneet rauhan tekemiselleen. Myös vanhemmat
ovat kertoneet huomanneensa pienryhmät hyväksi tavaksi toimia. Kasvattajat
myös näkivät pienryhmätoiminnan vähentävän niin sanottua seilaamista, kun
voi luvan kanssa sulkea ovia ja toimia oman pienryhmän kanssa rauhassa.
Pienryhmäpedagogiikan katsottiin tuovan paljon mahdollisuuksia. (Kääpä
2016.)

5.3.2 Hyödyt lasten kannalta

Lasten kannalta hyödyiksi katsottiin lasten varhaiskasvatussuunnitelmien nä-
kyväksi tuleminen sekä lasten yksilöllinen huomiointi. Kasvattajat kokivat, että
pienryhmässä toimiminen auttoi lasten kohtaamiseen ja vuorovaikutuksen pa-
ranemiseen. Pienryhmässä lapset tulevat tutummiksi ja heidän ajatuksiinsa ja
lähellensä pääsee paremmin. Lapset, joilla on havaittu kielellisiä ja käytöksen
haasteita, saavat tukea aikuisilta. Hiljaisemmat ja ujommat lapset saavat tilaa
ja rohkeutta ilmaista itseään sekä pääsevät paremmin leikkiin mukaan. He
myös uskaltavat paremmin lähestyä aikuisia. Kovempi ääniset lapset taas op-
pivat säätelemään itseään. Kasvattajien mielestä pienryhmätoiminta tukee
lasta mallista oppimiseen ja mahdollistaa lasten osallistumisen toimintaan,
joka on kohdennettu ikä- ja kehitysvaiheen mukaisesti. (Kääpä 2016.)

Pienryhmät mahdollistavat lapsille leikkirauhan, ystävyys suhteiden syvenemi-
sen ja oman toiminnan ohjauksen paranemisen. Lasten on myös helpompi
keskittyä sekä seurata ohjeita ja keskustelua. Lapset ovat huomanneet aikuis-
ten olevan saatavilla ja saavansa enemmän huomiota pienryhmässä. Lapset

myös odottavat pienryhmissä toimimista eri aikuisten kanssa, koska jokainen ohjaa omalla tavallaan. Kasvattajat kokevat, että pienryhmissä lapsen etu tulee huomioiduksi, kun kasvattajat ovat sopineet asioista etukäteen. Lasten koetaan saavan enemmän hyötyä pienryhmässä toiminnasta ja vuorovaikutuksesta kuin suuressa ryhmässä. (Kääpä 2016.)

5.3.3 Hyödyt kasvattajien kannalta

Kartoituksen mukaan kasvattajien hyödyiksi lukeutuvat vapaus omaan suunnitteluun ja tekemisestä päättämiseen. Näin voi itse vaikuttaa omaan työpäivään ja ottaa ideoita toimintaan lapsilta. Pienryhmätoiminta mahdollistaa rauhan lasten kanssa tekemiseen ja luo tilaisuuden syventyä siihen. Sen myös koettiin auttavan hallitsemaan ryhmää paremmin ja vahvistamaan omaa ammatillisuutta, kun on yksin lapsiryhmän kanssa. Reflektio omaan ajattelutapaan on vahvistanut osaltaan ammattitaitoa. (Kääpä 2016.)

Pienryhmätoiminta mahdollistaa lasten kehityksen seuraamisen ja auttaa huomaamaan uusia piirteitä ja hahmottamaan lasten tarpeita muun muassa varhaiskasvatussuunnitelmaa varten. Pienryhmissä toimiessa on aikaa huomata lasten taitoja, aloitekykyä ja uskallusta ilmaisuun. Se auttaa tuen tarpeessa olevien lasten kanssa toimimisessa ja heihin tutustumisessa. Antaa mahdollisuuden huomioida hiljaiset lapset paremmin. Yleisesti ottaen vuorovaikutus lasten kanssa lisääntyy ja paranee, kun on enemmän aikaa annettavaksi yksilöllisesti. Kasvattajat kokivat, että on parasta, kun näkee lasten nauttivan ja heidän kanssaan saa paremman kontaktin ja syntyy mukavia juttutuokioita. (Kääpä 2016.)

Aikuisten hyvinvoinnin koetaan paranevan pienryhmissä toimittaessa esimerkiksi työergonomisesti, kun on vähemmän lapsia pukemistilanteissa ja äänimaailma on rauhallisempi. Aikuiset ovat onnistuneet jakamaan havaintojaan pienryhmistä toisten kasvattajien kesken ja saaneet paremman kuvan lapsen päivästä. Kasvattajat kertovat, että lasten aloitteet ja kiinnostuksen kohteet tulee huomioida, jolloin toimintaa voidaan kehittää lapsilähtöisesti. (Kääpä 2016.)

5.4 Pienryhmätoiminnan edellytykset hankkeen kartoituksen mukaan

Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen-kehittämishankkeen koordinaattori Tiina Kääpä teki päiväkodeissa kartoitusta marras- joulukuussa 2016 ja kokosi päiväkodin kasvattajien ja johtajien näkemyksistä yhteenvedon. Kääpä kartoitti asioita, joita pienryhmäpedagogiikan onnistuminen edellyttää esimieheltä, henkilöstöltä ja toiminnalta sekä ympäristöltä. Hän tutki myös lastentarhanopettajan osaamisen kohdentumista sekä toiminnan suunnittelua.

5.4.1 Esimies

Esimieheltä pienryhmäpedagogiikan onnistuminen edellyttää kartoituskyselyn mukaan pienryhmätoiminnan toteuttamisen vaatimista ja yhteisten tavoitteiden asettamista. Esimieheltä edellytetään organisointia, jotta tiimipalaverit toteutuisivat säännöllisesti ja keskustelulle olisi riittävästi aikaa. Työvuorojen on myös tuettava pienryhmätoimintaa. Esimiehen on tehtävä yhteistyötä henkilöstön sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Pienryhmäpedagogiikan onnistuminen edellyttää lisäksi esimieheltä suunnitelmallisuutta, muun muassa poikkeustilanteiden varalle, jotta pienryhmät toteutuisivat myös tällöin. (Kääpä 2016.)

5.4.2 Henkilöstö

Henkilöstöltä pienryhmäpedagogiikan onnistuminen vaatii kartoituksen mukaan erityisesti tiimin yhteistyön toimivuutta. Koko tiimin tulee olla sitoutunut muun muassa sovittuihin asioihin, pienryhmän kanssa olemiseen sekä ottamaan vastuun omasta pienryhmästään. Henkilöstöllä olisi hyvä olla samanlainen näkemys asioista ja yhtenäinen arvomaailma. Pienryhmätoiminnan onnistuminen edellyttää henkilöstöltä joustavuutta ja tilannetajua sekä suunnitelmallisuutta. Kartoituskyselyn vastauksissa nousi esiin muun muassa myönteinen asenne, yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa, kasvattajien omatoimisuus ja lasten toiveiden huomioiminen. (Kääpä 2016.)

5.4.3 Toiminta ja ympäristö

Kartoituskyselyn mukaan pienryhmäpedagogiikan onnistuminen edellyttää, että toiminnalla on yhteinen punainen lanka/teema, jonka ympärille pienryhmätoiminta rakentuu. Kasvatuksen painopisteenä tulee olla lapsilähtöisyys ja läsnäolo. Onnistunut pienryhmäpedagogiikka vaatii kyselyn mukaan kiinteissä pienryhmissä toimimista, jotta lapsen identiteetti vahvistuu ryhmän jäsenenä olemisesta ja lapselle tulee tunne, että hän on omassa porukassaan. Useassa vastauksessa toistui myös kasvattajan vaihtuminen ryhmien välillä ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan erillisten pienryhmien toteutumisen mahdollistaminen yli ryhmärajojen. Vastauksista nousi esiin lasten osallisuuden tärkeys, vaihtuvat pienryhmät ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pienryhmätoiminnan suunnittelun pohjana ja sen näkyminen toiminnassa. (Kääpä 2016.)

5.4.4 Lastentarhanopettajan osaamisen kohdentuminen

Kartoituksen mukaan päiväkodeissa yleisenä käytäntönä oli, että lastentarhanopettajan rooli näkyy pedagogisena vastuuna. Useissa päiväkodeissa lastentarhanopettaja tekee suunnitelmat ja kertoo tiimilleen toiminnan tavoitteet ja aiheet. Lastentarhanopettajien suunnitelmien aiheet nousevat lasten kehitystarpeiden pohjalta ja toiminta lähtee lapsihavainnoista. Monissa paikoissa lastentarhanopettaja valmistele tiimipalaverit ja vastaa myös siitä, että tiimissä kaikki ovat tasavertaisia ja osallistuvat kaikkeen tekemiseen. (Kääpä 2016.)

6 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE JA TUTKIMUSOTE

6.1 Opinnäytetyön tavoite

Tavoitteena opinnäytetyöllemme on saada kirjattua tietoa pienryhmätoiminnan käytännöistä päiväkodissa. Varhaiskasvatuksessa ryhmäkokojen ollessa suuria ja mahdollisesti vielä kasvaessa tulevaisuudessa on tärkeää löytää keinoja lasten yksilölliseen huomioimiseen, osallisuuteen ja suurten ryhmien rauhoittamiseen sekä melutason pienentämiseen. Pienryhmätoiminta vastaa tähän haasteeseen ja antaa mahdollisuuden lasten yksilöllisempään huomioimiseen päiväkodissa.

Keskitymme siihen, miten pienryhmätoiminta on järjestetty havainnointimme kohteena olevassa päiväkodissa ja miksi näin tehdään. Toivomme, että opinnäytetyöstämme on hyötyä myös päiväkotien tulevaisuuden ratkaisuiden kannalta jo uusien päiväkotien rakentamisvaiheessa. Pyrimme tuomaan esiin pedagogisten seikkojen lisäksi myös juuri itse rakennukseen tehdyt pienryhmätoimintaa tukevat konkreettiset rakenteet.

Toivomme, että työtämme voivat hyödyntää muut päiväkotiyksiköt ja kasvattajat. Toiset yksiköt voivat saada työstämme käytännön neuvoja ja uusia toimintatapoja, jotka auttavat suurten ryhmäkokojen hallinnassa sekä varhaiskasvattajien työn haasteellisuuden helpottamisessa. Pienryhmätoimintaa voidaan toteuttaa erilaisilla tavoilla yksiköstä riippuen, joten tämän opinnäytetyön avulla muut päiväkodit ja kasvattajat voivat löytää uusia näkökulmia omaan työhönsä.

6.2 Tutkimusote

Valitsimme opinnäytetyömme tutkimusotteeksi kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen. Kanasen (2015, 70) mukaan laadullinen tutkimus on hyvä valinta silloin, kun ilmiötä halutaan ymmärtää, eli saada ymmärrystä siihen, mistä ilmiössä on kyse. Ilmiön ymmärtämisen pohjalta voidaan kehittää ilmiötä selittäviä teorioita ja oletuksia siitä, miten ilmiö toimii. Opinnäytetyöhömmme laadullinen kuvaus sopii paremmin, koska siihen liittyviä asioita on mahdollista kuvailla vain tekstin avulla. Kanasen (2015, 71) mukaan ihmisten asenteita ja suhtautumista on miltei mahdotonta kuvata muutoin kuin laadullisin keinoin. Kvalitatiivinen tutkimusote on myös joustava, antaen tutkimukselle monia mahdollisuuksia.

6.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset auttavat ratkaisuiden etsimisessä ja opinnäytetyön prosessoinnissa. Ne helpottavat työtä ja selkeyttävät tutkimusta. Tutkimuskysymyksiä on eritasoisia ja erilaisia. Vaikka ne tuottavat aineiston avulla vastauksen tutkimusongelmaan, ei niitä kuitenkaan voi suoraan esittää tutkittavalle. Ne tarvitsevat tuekseen tarkennettuja kysymyksiä, joilla aineisto tuotetaan. (Kananen 2015, 55, 57.)

Meidän tutkimuskysymyksemme ovat: Miten pienryhmätoiminta käytännössä toteutetaan päiväkodissa? Miksi näin tehdään? Mitä sillä halutaan saada aikaan? Mitkä tekijät vaikuttavat päiväkodin pienryhmätoimintaan?

6.4 Aineistonkeruumenetelmät

Laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmiä ovat dokumentit, havainnointi ja haastattelut (Kananen 2015, 81). Me käytimme opinnäytetyössämme näitä kaikkia kolmea aineistonkeruumenetelmää. Tutustuimme opinnäytetyömme aiheeseen liittyviin dokumentteihin, kuten ammattikirjallisuuteen ja kehittämishankkeen dokumentteihin, ja kävimme tekemässä päiväkodissa havainnointia sekä haastatteluja.

6.4.1 Dokumentit

Opinnäytetyössämme käytimme tiedonkeruuseen erilaisia pienryhmätoiminnasta kertovia dokumentteja. Kananen (2015, 157) mukaan dokumentteja tarvitaan opinnäytetyön teoreettisessa sekä empiirisessä osassa. Teoreettiseen osaan kuuluu opinnäytetyön teoriaosa ja aikaisemmat tutkimukset, jotka liittyvät tutkimusongelmaan. Empiirisessä osassa dokumentit toimivat tutkimusaineistona, tai niihin voidaan viitata omien tutkimustulosten luotettavuuden parantamiseksi. Dokumentit ovat kirjoitetussa, kuvallisessa, äänitetyssä tai muussa visuaalisessa muodossa tuotettuja aineistoja, jotka ovat tuotettu mennessä ajassa. Pehdyimme opinnäytetyömme aiheen teoretietoon etsien tietoa ammattikirjallisuudesta, luotettavilta verkkosivuilta sekä opinnäytetyön tilaajalta saadusta, hankkeeseen liittyvästä materiaalista ja kartoituksesta.

6.4.2 Havainnointi

Havainnointi sopii aineistonkeruumenetelmäksi muun muassa silloin, kun tutkimus halutaan kohdistaa käyttäytymiseen ja tietoa halutaan saada aidossa ympäristössä. Havainnointia voidaan käyttää joko yhteen tiettyyn tutkimuksen osaan, tai koko tutkimus voidaan toteuttaa havainnoinnilla. (Kananen 2015, 133–134.) Me käytimme havainnointia yhtenä tutkimuksemme osana. Pyrimme havainnoinnilla saamaan lisätietoa pienryhmätoiminnan käytännön ratkaisuksista päiväkodissa. Teimme havainnointia yhden päivän ajan päiväkodin

eri ryhmissä. Havainnoinnilla saimme tietoa myös päiväkodin rakenteellisista ratkaisuista, jotka tukivat pienryhmätoimintaa.

Havainnoinnin muotoja ovat piilohavainnointi, suora havainnointi, osallistuva havainnointi ja osallistava havainnointi (Kananen 2015, 135). Me teimme suoraa havainnointia, jossa Kananen (2015, 135–138) mukaan tutkija seuraa ilmiötä paikan päällä niin, että muut toimijat voivat havaita havainnoinnin. Tutkijan tulee varata riittävästi aikaa päästäkseen sisään tutkimuskohteen todelliseen elämään. Tutkijan mukana olo tutkittavissa tilanteissa voi vaikuttaa tutkittavien käyttäytymiseen. Tutkittavat eivät välttämättä käyttäydy tilanteessa aidosti. Tutkimuksessa tuleekin pyrkiä tutkijan vaikuttavuuden minimointiin. Tutkijan vaikutusta tuloksiin kutsutaan reaktiivisuudeksi.

Kananen (2015, 133 – 134) mukaan havainnointia voidaan tehdä suunnitellun tarkistuslistan mukaisesti ja me teimme havainnointimme tueksi tarkistuslistan, jonka mukaan havainnoimme tilanteita käytännössä. Olimme havainnoinnissa huomioon myös odottamattomat ja poikkeukselliset tilanteet. Teimme havainnointimme avuksi strukturoidun havainnointilomakkeen, eli näin ollen toteutimme systemaattista havainnointia (Kananen 2015, 141). Mietimme asioita, joihin meidän tulee erityisesti kiinnittää huomiota havainnointia tehdessämme. Keskustelimme havainnoitavista asioista myös hankkeen koordinaattorin kanssa. Kirjasimme havainnointilomakkeeseen havainnoitaviksi asioiksi muun muassa ryhmiin jakautumisen, kasvattajat ryhmissä, rakenteelliset tekijät, kuvitetut pienryhmätaulut, siirtymätilanteiden kotipesä sekä ruokailut. Havainnointia tehdessämme kirjasimme havaintomme mahdollisimman tarkasti ylös.

Laadullisessa tutkimuksessa aineistonkeruu- ja analyysivaihe liittyvät tiiviisti toisiinsa. Aineisto johtaa tutkimusta ja syklisyys sekä jatkuva reflektointi kuuluvat tähän tutkimusotteeseen. Havainnoinnilla kerätty aineisto on dokumentoitava, jotta tieteelliset vaatimukset täyttyvät. Havainnointipäiväkirjan rakenne tulee suunnitella etukäteen. Suunnittelu helpottaa havainnointia ja se tuo siihen järjestyttä. (Kananen 2015, 138, 140–141.)

Havaintopäiväkirjaan kirjataan havainnoinnin aika ja paikka/tila, tilanteeseen liittyvät henkilöt ja heidän taustatietonsa sekä minkälainen tilanne on. Kuvaukseen toiminnasta on tärkeää kuvata tarkkaan itse toiminta, esimerkiksi mitä tapahtui, mihin sillä pyrittiin ja miltä osallistujat vaikuttivat, esimerkiksi tunteet, ilmeet ja innostus. Kirjatessaan havaintoja ylös tutkija tekee samalla aineiston analyysiä. Eli käytännössä havainnoinnin jälkeen tutkija perehtyy kerättyyn aineistoon, tekee siitä tiivistelmän ja yrittää tutkia mitä siitä löytyy. Analyysi auttaa tutkijaa syventämään ymmärrystään ilmiöstä. (Kananen 2015, 138, 140–141.)

6.4.3 Haastattelu

Haastattelu sopii käytettäväksi aineistonkeruumenetelmäksi silloin, kun halutaan tutkia mielipiteitä ja käyttäytymistä. Haastatteluilla voidaan myös täydentää havainnoinnilla kerättyä aineistoa ja sen tulkintaa. Laadullisen tutkimuksen käytetyin haastattelun muoto on teemahaastattelu. Haastattelun teemat poimitaan tutkimusongelmasta ja tavoitteena on, että teemat toimivat keskustelun aiheina. Teemahaastattelun tarkoituksena on myös se, että keskustellessa ilmiöön liittyvistä aihealueista, nousee esiin myös uusia asioita tai kysymyksiä. Teemahaastattelu voidaan toteuttaa sekä yksilö- että ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelun etuna on, että lyhyessä ajassa voidaan saada paljon tietoa, toisaalta taas ryhmähaastattelu vaatii haastattelijalta kykyä hoitaa haastattelu niin, että kaikki osallistujat ovat tasapuolisesti huomioitu. (Kananen 2015, 148; Vilka 2015, 124.)

Laadullisen tutkimuksen tulee olla emansipatorinen. Tämä tarkoittaa sitä, että haastatteluun osallistujat eivät saisi olla vain välineitä tiedon saantiin. Tutkimuksen tulisi lisätä myös heidän ymmärrystä asiasta ja vaikuttaa myönteisesti heidän ajattelu- ja toimintatapoihinsa, koskien tutkittavaa aihetta. Ryhmähaastattelun aikana tutkimuksen emansipatorisuutta voidaan vahvistaa antamalla ryhmälle mahdollisuus luoda yhteinen kanta keskusteltavista teemoista. Näin ollen ryhmä voi luoda omaa keskustelukulttuuria ja käsitteitä työelämän yhteisiin käytäntöihin. (Vilka 2015, 125–126.)

Me käytimme aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Valitsimme haastateltaviksi päiväkodin lastentarhanopettajia, jotka osallistuvat pienryhmätoiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Haastattelimme lastentarhaopettajia sekä pienten lasten (alle kolmevuotiaat) että isojen lasten (yli kolmevuotiaat) ryhmistä. Haastattelimme myös päiväkodin varajohtajaa. Haastatteluilla saimme havainnointimme tueksi paljon tietoa päiväkodin pienryhmätoiminnasta sekä myös rakenteellisten seikkojen toimivuudesta. Toteutimme haastattelut yksilö- ja ryhmähaastatteluina.

Haastattelu kannattaa aina suunnitella etukäteen mahdollisimman tarkasti. Haastattelusuunnitelmaan voidaan kirjata esimerkiksi tutkimuskysymykset, teemahaastattelun runko, keitä haastatellaan, mitä kerrotaan haastattelun alussa, mitä aineistonkeruuvälineitä käytetään ja se, miten haastattelu toteutetaan. Teemahaastattelun runkoon kirjataan muun muassa haastattelijat ja haastateltavat sekä haastattelun teemat. Haastattelua ei kuitenkaan toteuteta täysin suunnitelman mukaan, vaan se toimii runkona, josta voi tarkastaa, että kaikki osa-alueet käydään läpi. (Kananen 2015, 153–155.) Opinnäytetyömme liitteenä (liite 1) on teemahaastattelumme runko, jonka mukaan toteutimme kaikki haastattelumme.

Teemahaastattelut tallennetaan digitaalisella nauhurilla. Tämä säästää haastattelijan aikaa, kun vastauksia ei tarvitse mekaanisesti kirjata. Samalla tutkija voi myös paremmin keskittyä itse haastattelutilanteeseen. Haastatteluun on helpompi myös myöhemmin palata, kun se on äänitallenteena. Tallennettu haastattelu tulee myöhemmin purkaa tekstimuotoon. Litteroinnin taso voi vaihdella. Haastattelun voi kirjoittaa ylös kokonaisuudessaan sanatarkasti tai poimia vain olennaiset asiat haastattelusta. (Kananen 2015, 152.) Me nauhoitimme haastattelut nauhurilla, pyysimme tähän jokaiselta haastateltavalta erikseen luvan. Litteroimme haastattelut poimimalla haastatteluista kaikki tärkeimmät asiat opinnäytetyömme aiheeseen liittyen.

6.5 Laadullisen aineiston käsittely ja analysointi

Laadullisessa tutkimuksessa aineistoa on usein monenlaisessa muodossa. On havainnoinnilla kerättyä tekstiä, teemahaastattelulla kerättyä haastatteluai-

neistoa sekä ilmiöön liittyviä dokumentteja. Kerätty aineisto on usein eri muodossaan, ja tutkijan täytyykin käydä aineistoa läpi kuuntelemalla, katselemalla ja lukemalla saadakseen aineistosta olennaiset tiedot. Aineistoa voidaan jatkojalostaa litteroimalla, yhteismitallistamisella, aineistoon perehtymiseen lukemalla, aineiston luokittelulla ja tiivistämisellä sekä aineiston tulkinnalla. (Kananen 2015, 160–163.)

Litteroinnissa tallenteet kirjoitetaan tekstimuotoon. Aineiston yhteismitallistamisessa aineisto muutetaan tekstimuotoon, ja sen tarkoituksena on ratkaista tutkimusongelma, selvittämällä mitä ilmiöön liittyvää nousee aineistosta esiin tulkinnan kautta. Tämä tehdään lukemalla aineistoa läpi useampaan kertaan. Aineiston analysointikin edellyttää aina aineiston lukemista useampaan kertaan. Aineiston tiivistämisessä aineistosta etsitään oleelliset asiat ja nimetään se sisältöä kuvaavalla termillä. (Kananen 2015, 160–163.)

6.6 Luotettavuus

Tutkimus on aina altis virheille, jotka voivat johtua tutkijasta tai tutkittavasta. Tutkija itse vaikuttaa aina eniten työn luotettavuuteen. Tutkija voi esimerkiksi valita sellaiset teoriat ja mallit jotka tukevat hänen tuloksiaan. Erityisesti laadullisessa tutkimuksessa tutkimustilanteella ja tutkijalla on aina vaikutusta tutkimukseen. Tutkijan vaikutusta tutkimukseen ei voi poistaa, mutta se tulee tiedostaa. Havainnoinnissa tutkija voi tehdä tulkintavirheitä. Tutkijan oma viitekehys vaikuttaa aina havainnoinnin tulkintaan. Havainnoinnin virheitä voidaan pyrkiä poistamaan haastattelemalla tutkittavaa. (Kananen 2015, 338–340.)

Haastatteluissa luotettavuuden ongelmat liittyvät siihen, että haastattelu koskee aina mennyttä aikaa ja näin ollen haastateltava voi muistaa sen minkä haluaa muistaa. Tietoa voidaan yrittää varmentaa käyttämällä useita tietolähteitä. Myös haastattelun teemat ovat tutkijan päätettävissä ja tutkija voi tehdä tulkintavirheitä haastattelussa. (Kananen 2015, 338–340.)

Tutkimuksen luotettavuutta lisäsivät Kotkan kaupungilta hankittu tutkimuslupa ja vapaaehtoisuuden perusteella valikoituneet haastateltavat. Haastateltavien

anonymiteetti saatujen vastausten esittelyn yhteydessä toi osaltaan luotettavuutta ja tarjosi haastateltaville mahdollisuuden vapautuneempaan vastaamiseen.

7 TUTKIMUSTULOKSET PÄIVÄKODIN PIENRYHMÄTOIMINNASTA

Kävimme tekemässä tutkimusta kotkalaisen päiväkodin pienryhmätoiminnasta syksyllä 2017. Havainnoimme kolmea ryhmää päiväkodissa, yhtä isojen, eli yli kolmevuotiaiden ryhmää ja kahta pienten, eli alle kolmevuotiaiden ryhmää. Haastattelimme neljää lastentarhanopettajaa sekä päiväkodin varajohtajaa. Lastentarhanopettajista kaksi työskenteli alle kolmevuotiaiden puolella ja kaksi yli kolmevuotiaiden.

7.1 Päiväkodin ohjeistus

Päiväkodin ohjeistuksen mukaan jokaisella ryhmällä on vastuu järjestää pienryhmätoimintaa. Pienryhmätoimintaa tulisi järjestää mahdollisimman paljon, koska se on varhaiskasvatussuunnitelman mukaista toimintaa. Pienryhmätoiminnan suunnittelee jokainen ryhmä erikseen. Suunnitteluun osallistuu ryhmän koko tiimi yhteistyössä, vastuu on lastentarhaopettajalla. Syksyllä päiväkodissa oli suunnitteluviikko, jossa paikalla oli myös kehittämishankkeen koordinaattori Tiina Kääpä. Haastattelemamme lastentarhaopettajat pitivät hyvänä asiana sitä, että jokaisella ryhmällä on vapaat kädet suunnitella pienryhmätoimintaa, koska ryhmät ovat erilaisia, eivätkä kaikki jaot toimi kaikilla. Kaikki haastatellut lastentarhanopettajat myös tiedostivat pienryhmätoiminnasta syntyvät moninaiset hyödyt niin lapsille kuin kasvattajillekin.

7.2 Pienryhmien jaot

Kasvattajat saavat itse päättää pienryhmäjaosta omassa ryhmässään. Yhdessä havainnoimassamme ryhmässä lapsiryhmä oli jaettu kahteen pienryhmään. Toisessa kahdessa ryhmät oli jaettu kolmeen pienryhmään. Havainnoimissamme ryhmässä pienryhmät ovat kiinteitä pienryhmiä aikavälillä 9–11. Muina aikoina pienryhmät ovat vaihtuvia riippuen kasvattajien työajoista, lasten hoitoajoista, lasten kiinnostuksen kohteista ja kaverisuhteista tai muista mahdollisista erityiseen tarpeeseen vastaavista pienryhmistä. Koska päiväkot

oli vasta aloittanut toimintansa havainnointimme aikaan, on mahdollista, että ryhmät muuttavat vielä muotoaan.

Havainnoimistamme ja haastattelemistamme ryhmistä kahdessa oli suunnitella alkaa pitää kielenkehitykseen tarkoitettua Halinalle-ryhmää tai sen sovellusta. Ryhmissä on havaittu lasten tarve omalle kielikylpyryhmälle. Ryhmä koontuisi kerran viikossa muutaman lapsen ja yhden kasvattajan voimin esimerkiksi muun ryhmän ulkoillessa. Ryhmä on tarkoitettu lapsille, joilla on kielellisiä vaikeuksia tai, jotka eivät osaa suomen kieltä ollenkaan.

7.3 Kriteerit pienryhmien jakoon

Kaikissa havainnoimissamme pienryhmissä ikä oli yksi merkittävämpiä tekijöitä pienryhmien jakoon. Perusteena iän mukaan jakamisessa on ikäryhmälle sopiva toiminta. Lapset ovat samassa kehitysvaiheessa ja toimintaa on näin ollen helpompi suunnitella. Lasten toiveita on myös helpompi toteuttaa oman ikäisten lasten kanssa. Yhtenä perusteena iän mukaan jakamiseen on mallioppiminen muilta saman ikäisiltä, taitavammat lapset voivat tsemppata muita.

Pienryhmien jakamiseen vaikuttivat osaltaan lasten kemiat. Päiväkotiryhmässä voi selkeästi olla sellaisia lapsia, jotka eivät tule keskenään toimeen. Jakamalla nämä lapset eri pienryhmiin, haluttiin välttää ristiriitoja, ainakin toimintakauden alussa. Vuorovaikutustaitojen ja toisen huomioon ottamisen harjoittelu nähtiin kuitenkin myös tärkeänä, joten ryhmät olivat vielä muunneltavissa. Ryhmäjaossa mietittiin myös kaverisuhteita, jo olemassa olevia sekä mahdollisesti alkavia ystävyysuhteita, joita voidaan tukea pienryhmätoiminnan avulla.

Ryhmän haastavimmat ja vilkkaimmat lapset jaettiin eri pienryhmiin ryhmän rauhoittamiseksi. Etenkin pienten puolella korostui se, että ryhmän täytyy olla yhden aikuisen hallittavissa. Pienten lasten puolella pienryhmätoimintaan vaikuttivat myös lasten toiveet ja pienten lasten tarpeet, kuten wc-käynnit ja sylin tarve. Siellä tehdäänkin enemmän yhdessä koko ryhmän kanssa, koska aikuinen joutuu välillä poistumaan ryhmästä, esimerkiksi viemään lasta vessaan.

Pienryhmien jakamiseen vaikuttavat myös tilat sekä henkilökunta, esimerkiksi sairaustapauksissa lapset voidaan jakaa kahteen pienryhmään kolmen sijasta. Vaihtuvissa pienryhmissä, esimerkiksi iltapäivien ulkoiluissa, myös lasten toiveet otettiin huomioon juttelemalla lasten kanssa välipalalla siitä, kuka haluaa lähteä ulos leikkimään, ja kuka jäädä sisälle. Iltapäivisin kiinteät pienryhmät eivät olleet enää käytössä, koska osan kasvattajista työvuorot loppuvat iltapäivällä. Sama koskee aamua, jolloin kaikki kasvattajat eivät ole vielä aloittaneet työvuoroaan.

Erilaisiin vaihtuviin pienryhmiin vaikuttaa myös pienryhmän tarkoitus, esimerkiksi Nalle-kerhoon osallistuu kielitaidottomia lapsia tai lapsia, joilla on kielenkehityksen häiriöitä. Eräs lastentarhaopettaja suunnitteli myös lasten jakamista vielä pienempiin pienryhmiin, esimerkiksi niin, että 5-vuotiaat, eli viskarit, olisivat oma pienryhmänsä.

7.4 Kasvattajat pienryhmissä

Isompien puolella havainnoimassamme ryhmässä oli käytössä kasvattajaparit, koska ryhmä oli jaettu kahteen pienryhmään. Toisessa pienryhmässä toimi lastentarhanopettaja ja ryhmäavustaja ja toisessa pienryhmässä kaksi lastenhoitajaa.

Pienten puolella havainnointimme aikana toisessa ryhmässä oli lastentarhanopettaja, kaksi lastenhoitajaa, yksi työkokeilija ja yksi kielenopiskelija. Toisessa pienten puolen ryhmässä oli lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Etenkin pientenpuolella on toive saada apukäsiä muun muassa opiskelijoista tulevaisuudessakin. Pienten puolella myös tehdään yhteistyötä niin, että niin sanotut apukädet voivat vaihtaa ryhmää tarvittaessa tilanteen mukaan ja muutenkin autetaan toista ryhmää esimerkiksi vessakäyntien aikana.

Kaikissa havainnoimissamme ryhmissä kasvattajat vaihtuivat pienryhmissä kahden viikon välein. Tämä oli koettu sopivaksi vaihtoväliksi ryhmissä. Näin kasvattajat ehtivät saada tuntumaa lapsiin tasapuolisesti ennen vaihtoa ja vuorovaikutukseen syntyy sopivaa jatkumoa. Myös toiminnasta tulee pitkäjänteistä. Yhdessä ryhmässä oli kokeiltu viikon vaihtoväliä, mutta se oli koettu liian lyhyeksi ajaksi.

Haastatteluissa kävi ilmi, että kasvattajien kahden viikon vaihtoväli koettiin tärkeäksi asiaksi. Tällöin lastentarhanopettaja, jolla on pedagoginen kasvatusvastuu lapsista, näkee ja voi havainnoida kaikkia ryhmän lapsia. Pienryhmätoiminta myös antaa mahdollisuuden oppia tuntemaan lapset paremmin, kun vuorovaikutusaika paranee. Kasvattajat kokivat myös tärkeäksi, että lapset saavat jotain erilaista eri aikuiselta. Eri aikuisilla on oman persoonansa lisäksi eri vahvuuksia, joita lapset pääsevät hyödyntämään ryhmänkasvattajien vaihtuessa pienryhmissä.

7.5 Kirjaaminen

Useilla ryhmillä päiväkodissa oli käytössä pienryhmäpohjat (kuva 1) ryhmän eteistilan läheisyydessä. Pienryhmäpohjissa on jokaisen pienryhmän nimi tai numero. Lapset ovat saaneet vaikuttaa pienryhmien nimiin.

Kuva 1. Pienryhmäpohja

Pienryhmäpohjiin on myös merkitty ryhmän aikuinen joko kuvalla tai nimi kirjoitettuna. Näihin pienryhmäpohjiin kasvattajat voivat kirjata päivän toimintaa, jota on toteutettu pienryhmissä. Yhdessä ryhmässä, jossa oli aluksi nimien sijaan numerot pienryhmillä, oli kokenut, että pienryhmien nimet selkeyttävät ryhmäjakoja, suunnittelua ja lisäävät sitoutumista ryhmään. Tässä ryhmässä oli teemana meriteema, ja lapset olivat saaneet valita lukuisista meriaiheisista

kuvista pienryhmiensä nimet. Nimiksi olivat valikoituneet kalat, ravut ja simpukat.

Osalla pienryhmistä oli kuvalliset taulut, joissa oli kuvat pienryhmän jäsenistä ja aikuisesta. Kuvallinen taulu otetaan esiin esimerkiksi päiväpiirissä, niin lapset näkevät, kuka lapsi on missäkin pienryhmässä ja kuka aikuinen ohjaa. Kuvallinen taulu helpottaa lasta oman ryhmänsä hahmottamisessa. Ainakin yhdessä pienryhmässä oli käytössä pienryhmävihko, johon kasvattajat kirjaavat lyhyesti havaintojaan pienryhmän lapsista ja toiminnastaan kahden viikon aikana. Näin kaikki ryhmän kasvattajat saavat ajantasaista tietoa lapsista ja heidän toiminnastaan.

7.6 Kehitettävää

Pienryhmähuoneiden ovet ovat käytännössä kokonaan lasia, reunoja lukuun ottamatta. Vaikka ilme on valoisa ja avara, kasvattajat ovat kokeneet läpinäkyvät ovet välillä haasteellisiksi. Lapset oven molemmin puolin saattavat jäädä tarkkailemaan, mitä toisella puolella tapahtuu ja näin heidän oma leikkinsä keskeytyy. Kasvattajat ovat pohtineet, että tarpeen mukaan alas vedettävä rullaverho ovissa voisi olla käytännöllinen.

Ryhmätiloissa käytettävät haitariovet ovat puhututtaneet kasvattajien parissa. Haitariovet eivät eristä ääntä ja näin eivät takaa ryhmään omaa rauhaa. Pienten puolella on koettu, että lasten on vaikea hahmottaa oman ryhmän tilaa ja sen rajoja, koska tavallisen seinän tilalla on haitariovi. Aamuisin kokoon taittuvat ovet on koettu hyväksi, koska ne mahdollistavat joustavuuden toiminnassa esimerkiksi kasvattajan ollessa sairaana.

Haasteena on myös koettu uloslähtö ja sen porrastaminen. Samaa eteistilaa käyttävät kaksi ryhmää ja niiden pienryhmät. Pienryhmätoiminnasta ja ulkoilujen porrastamisesta huolimatta eteisessä on usein ruuhkaa. Kasvattajat kokevat, että tätä voisi vielä kehittää. Muutamilla ryhmillä on otettu tätä varten käyttöön vartin hylly, josta löytyy muutamia asioita esimerkiksi pelejä, joilla saa hetken kulumaan pukemisvuoroa odotellessa.

Pienten puolella on koettu haasteeksi avoimet pitkät käytävät eteisen puke-
mistilanteissa. Avoimet käytävät hankaloittavat pienryhmissä ulos siirtymistä,
koska avoimet käytävät mahdollistavat lasten juoksemisen aivan päiväkodin
toiseen pätyyn. Kasvattajat ovat miettineet, että ehkä pienten puolella voisi
olla eteisessä jonkinlainen portti helpottamassa pienryhmätoiminnan käyttöä
myös pukeutumistilanteissa.

Haastatteluiden mukaan haasteita tuovat myös tilojen käyttö. On koettu, että
tilojen varausta tulisi kehittää, jotta se olisi joustavampaa ja tasapuolisempaa.
Kasvattajat ovat myös kokeneet, että vaikka on hyvä, että kaikki ryhmät voivat
käyttää kaikkia tiloja, on vapaiden tilojen etsiminen välillä haastavaa ja se
saattaakin mennä vaelteluksi pitkin päiväkotia.

Ryhmien kiinteät salivuorot on pohdituttanut kasvattajia etenkin uuden var-
haiskasvatussuunnitelman näkökulmasta. Tilat määrittelevät, mitä tehdään
ryhmän kanssa, esimerkiksi ennalta sovitut kiinteät jumppavuorot salissa.
Eräs haastatelluista varhaiskasvattajista pohti, ettei tällainen järjestely ole tä-
män päivän ajatuksen mukaista tai tue lapsen osallisuutta suunnitteluun.

Eräs haastatelluista lastentarhanopettajista myös koki, että pienryhmät voisi-
vat toimia koko päivän. Hän pohti, että tämä voisi käytännön kannalta tuottaa
haasteita esimerkiksi kasvattajien työvuorojen tai lasten hoitovuorojen kan-
nalta. Hyötyinä hän näki, että se tukisi pienryhmän ryhmäytymistä ja vuorovai-
kutuksen syventymistä.

7.7 Päiväkodin rakenteet

Päiväkodissa toimii kuusi lapsiryhmää sekä avoin varhaiskasvatus. Avoimen
varhaiskasvatuksen tilat ovat myös päiväkodin käytössä sen ollessa tyhjänä.
Päiväkodin suunnittelussa ja rakenteissa on pyritty ottamaan huomioon pien-
ryhmätoiminta. Rakenteisiin on tehty ratkaisuja, jotka tukevat pienryhmätoi-
minnan käyttöä. Käytännöllisyyden ja toimivuuden kannalta oli tärkeää, että
päiväkodin johtaja oli alusta asti mukana suunnittelemassa päiväkodin raken-
teita ja sen värimaailmaa. Päiväkodin johtaja kysyi mielipiteitä ja toiveita
muulta henkilökunnalta projektin aikana.

7.7.1 Pienryhmähuoneet

Päiväkotiin on suunniteltu erikseen pienryhmähuoneita. Ne on nimetty verstaaksi (kuva 2), taide-, peli- ja luku- sekä musiikkihuoneeksi. Kaikki päiväkotiryhmät voivat käyttää pienryhmähuoneita. Vain taidehuoneessa on ovesa varauslista, mutta muihin tiloihin voi mennä niiden ollessa vapaana. Peli- ja lukuhuoneeseen saa vaihtuvan värivalaistuksen ja valon kirkkautta voi säätää.

Kuva 2. Verstas

Verstaassa lapsilla on käytössä muun muassa höyläpenkki. Lattiamateriaali on valittu kestämään kolhuja ja putoavia esineitä. Verstaasta löytyy myös lasten suosiossa oleva taikahiekkalaatikko, jonka saa peitettyä kannella.

Pienryhmähuoneet on suunniteltu monikäyttöisiksi. Esimerkiksi musiikkihuonetta (kuva 3) voi hyödyntää myös kotileikkiin ja peli ja lukuhuoneesta (kuva 4) löytyy nimensä mukaisesti pelejä sekä pieni kirjasto. Monikäyttöisyydestä kertoo myös se, että päiväkodin pienryhmät voivat hyödyntää henkilökunnan kahvihuonetta leipomiseen. Pieniä leipureita varten on kahvihuoneen kaappien alla ulosvedettävät korokkeet.

Kuva 3. Musiikkihuone

Kuva 4. Peli ja lukuhuone

Pienryhmähuoneiden lisäksi päiväkodissa on liikuntasali, jossa on kiinteät käyttövuorot kaikille ryhmille. Liikuntasali saadaan avoimeksi tilaksi päiväkodin ravintolan kanssa avaamalla seinän mittaiset ovet. Monitoimisalissa voidaan liikunnan lisäksi pitää esimerkiksi juhlia tai kokouksia.

Ryhmiä lepo- ja nukkumahuoneet (kuva 5) on suunniteltu monikäyttöisiksi. Niissä on sängyt, jotka on kätevä nostaa seinillä olevien ovien taakse piiloon lepo- ja nukkumahuoneen päätyttyä. Tämä antaa taas mahdollisuuden tilojen käyttöön leikkejä varten.

Kuva 5. Lepuhuone

Ryhmätiloja on rakennettu osittain haitariovien avulla (kuva 6). Haitariovet mahdollistavat ryhmätilan jakamisen pienempiin tiloihin tai tarpeen mukaan yhdeksi suureksi tilaksi.

Kuva 6. Haitariovi

Päiväkodin tiloissa on pyritty huomioimaan tilojen monikäyttöisyys sekä tilanteiden vaatima joustavuus. Lepohuoneet muuntuvat leikkituloiksi ja haitariovet muuttavat huoneen kokoa ryhmän tarpeiden mukaan. Esimerkiksi pienten puolella voidaan pitää ryhmiä erottavaa haitariovea avoinna, jos halutaan ruokailla yhdessä tilassa tai muuten tarvitaan apukäsiä ja -silmiä viereisestä ryhmästä.

7.7.2 Porrastetut ruokailu- ja ulkoiluajat

Päiväkodissa on käytössä porrastetut ruokailu- ja ulkoiluajat (kuva 7). Tämä mahdollistaa ryhmän tilojen hyödyntämisen muille ryhmille. Päiväkodista löytyy myös ravintola (kuva 8), jossa isompien ryhmät 3.–6. ruokailevat.

RUOKAILUT RAVINTOLASSA	
AAMUPALA	
klo 8.00 ryhmä 6	
klo 8.10 ryhmä 4	
klo 8.20 ryhmä 5	
klo 8.30 ryhmä 3	
Aamupala päättyy klo 8.45	
LOUNAS	
klo 11.00 ryhmä 6	
klo 11.15 ryhmä 4	
klo 11.30 ryhmä 5	
klo 11.45 ryhmä 3	
Ruokailuaika päättyy klo 12.15	
VÄLIPALA	
klo 13.40 ryhmä 6	
klo 13.50 ryhmä 4	
klo 14.05 ryhmä 5	
klo 14.15 ryhmä 3	
Välipala päättyy klo 14.30	

Kuva 7. Porrastetut ruokailuajat

Kuva 8. Päiväkodin ravintola

Ravintolassa lapset harjoittelevat ruuan ottamista linjastosta itse kasvattajan avustamana. Ravintola mahdollistaa ryhmien ryhmätilojen pöytien käytön muun muassa pitkäkestoiisiin leikkeihin. Leikkejä ei tarvitse korjata pois, koska ruokailu tapahtuu toisessa tilassa. Myös muut ryhmät voivat hyödyntää ruokailuvien ryhmien tiloja tarvittaessa, koska ruokailuajat on porrastettu.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Päiväkodin pienryhmätoimintaa määrittävät varhaiskasvatuslaki, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Päiväkodeilla on kuitenkin mahdollisuus vaikuttaa pienryhmätoimintansa käytäntöihin yksikkö- ja ryhmäkohtaisesti, kuten havainnointikohteena olleessa päiväkodissa. Kotkan paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman (2016) mukaan Kotkassa päiväkotiyksiköillä on velvollisuus järjestää pienryhmätoimintaa, mutta he voivat itse yksikön ja ryhmän kesken vaikuttaa sen suunnitteluun, toteutukseen ja pienryhmäjakoihin. Edellä mainittujen tekijöiden taustalla on aina pedagogiset tavoitteet ja perustelut, kuten vuorovaikutuksen syventäminen ja vahvistaminen (Järvinen & Mikkola 2015).

Ahosen (2017a) mukaan pienryhmätoimintaa on vaikea määritellä yhdellä tavalla, koska pienryhmiä voidaan muodostaa eri tavoin. Tutkimuskysymyksiin miten pienryhmätoiminta käytännössä toteutetaan päiväkodissa, miksi näin tehdään ja mitä sillä halutaan saada aikaan sekä mitkä tekijät vaikuttavat päiväkodin pienryhmätoimintaan tuloksena saatiin useita eri käytännön ratkaisuja. Havainnoimassamme päiväkodissa yhdestä päiväkotiryhmästä tehtiin kaksi tai kolme pienryhmää. Päiväkodissa oli käytössä Kotkan termit kiinteät ja vaihtuvat pienryhmät (Kääpä & Eskola 2017). Yleisesti kiinteät pienryhmät toimivat aamupäivällä aika välillä 9–11. Tämän ajan ulkopuolella pienryhmät olivat vaihtuvia riippuen kasvattajien työajoista, lasten leikki- ja kaveritoiveista sekä muista erityisistä pienryhmistä kuten kielikylypyryhmästä, jonka suunniteltiin kokoontuvan kerran viikossa. Kalliala (2012) mainitsee, että jo tehdyistä pienryhmien jaoista tulee myös tilanteen mukaan joustaa. Haastatellut lastentarhanopettajat olivat yksimielisiä siitä, että tarpeen tullen pienryhmiä voidaan muokata ja jaotella uudelleen tulevaisuudessa.

Pienryhmätoiminnan toteutus on vaihtelevaa riippuen tiimin kasvattajien näkemysistä ja ryhmän lasten pedagogisista tarpeista (Ahonen 2017a). Haastatelluissa kävi ilmi, että lapset jaettiin pienryhmiin useiden eri syiden perusteella. Yksi tärkeimmistä syistä oli lapsen ikä- ja kehitystaso. Perusteena toimi myös lasten väliset kemiat: jatkuvien konfliktien välttäminen ja toisaalta kaverisuhteiden tukeminen, joita on syntynyt tai on syntymässä. Muita syitä pienryhmiin jakamisen taustalla olivat lasten temperamentit: haastavimmat ja vilkkaimmat

lapset voitiin jakaa eri pienryhmiin, jotta ryhmä pysyi yhden aikuisen hallittavissa. Jo aiemmin mainitut erityisryhmät, kuten kielikylpyryhmä, toimi myös perusteena pienryhmäjakoon. Henkilökunnan työajat, sairauspoissaolot sekä tilat vaikuttivat omalta osaltaan pienryhmien jakoon. Järvisen ja Mikkolan (2015) mukaan pienryhmäjakojen tavoitteiden tulee aina lähteä lapsista ja lapsiryhmästä, ja suunnittelussa tulee ottaa huomioon muun muassa lasten ikä, mielenkiinnonkohteet sekä kehitykselliset tarpeet.

Kasvattajat pienryhmissä vaihtelivat ryhmäntarpeiden sekä päiväkodin tilanteen mukaan. Pienryhmissä oli kasvattajaparit tai yksi kasvattaja pienryhmää kohden sekä tarpeen ja mahdollisuuksien mukaan ryhmä- tai yksilöavustajia, opiskelijoita ja työkokeilijoita. Kasvattajat vaihtoivat pienryhmää kahden viikon välein, jotta vuorovaikutukseen syntyi sopivaa jatkumoa, toiminnasta tuli pitkäjänteistä sekä lapsilla oli mahdollisuus toimia erilaisten aikuisten ja heidän vahvuksiensa kanssa. Kaikilla lapsilla oli myös mahdollisuus lastentarhanopettajan pedagogisen osaamisen hyödyntämiseen kasvattajien vaihtuessa. Kallialan (2012) mukaan kasvattajien vaihtoväli pienryhmissä takaa kaikkien kasvattajien osaamisen hyödyntämisen täysimääräisenä. Ahonen (2017a) korostaa, että lapselle on eduksi oppia tulemaan toimeen erilaisten aikuisten kanssa, jonka havainnoimiemme ryhmien kahden viikon kiertoväli mahdollistaa.

Pienryhmissä käytettiin ryhmän toimien kirjaamiseen pienryhmäpohjia, pienryhmävihkoja ja kuvallisia pienryhmätauluja. Näiden avulla kasvattajat ja vanhemmat näkivät, mitä on milloinkin tehty ja mitä ollaan mahdollisesti suunniteltu tehtäväksi viikon aikana. Pyhäniemen (2010) mukaan kirjausten tulee tarjota riittävässä määrin tietoa toiminnasta ja tapahtumista. Havainnoimisemme päiväkotiryhmissä kuvalliset pienryhmätaulut auttoivat myös lapsia hahmottamaan omaa ryhmäänsä ja sen kasvattajia.

Uutta päiväkotia rakennettaessa voitiin ottaa pienryhmätoiminta huomioon jo rakenteissa ja tiloissa. Erityiset pienryhmähuoneet tukivat pienryhmätoimintaa ja sen käyttöä. Pienryhmähuoneet oli suunniteltu monikäyttöisiksi ja ne sisälsivät erilaisia asioita riippuen huoneen käyttötarkoituksista. Päiväkodin rakenteet oli pyritty tekemään muunneltaviksi ja avoimiksi. Tilojen oli tarkoitus pal-

vella mahdollisimman monikäyttöisesti, joustavasti ja tehokkaasti. Kuten lepo- huoneet, jotka muuntautuivat leikkitiloiksi ylös nostettavien sänkyjen avulla. Porrastetut ruokailu- ja ulkoiluajat tukivat myös pienryhmätoimintaa ja tilojen tehokasta käyttöä. Karilan ja Lipposen (2013) mukaan aikataulutusta ja porrastusta ovat osa pienryhmätoiminnan suunnittelua, jotta toiminta on sujuvaa poikkeustilanteissakin. Porrastusta myös mahdollistaa tilojen tehokkaan hyödyntämisen.

Kehitettäviä asioita löytyi päiväkodin tiloista ja rakenteista. Näitä olivat läpinäkyvät ovet, haitariovet, yhteiset eteistilat ja avoimet pitkät käytävät ilman väliportteja. Omat kehityshaasteensa toivat myös ilman ennakkovarausta käytettävät tilat, kiinteät salivuorot sekä kiinteän pienryhmätoiminnan käyttö koko päivän ajan. Kehitettäviin asioihin löytyi kasvattajilta myös ratkaisuja, kuten lasioviin alas vedettävä rullaverho, vartin leluhylly eteisen odotustilanteisiin ja portti avoimiin käytäviin. Haitariovista löydettiin myös positiivisia puolia kuten, jos työntekijä on sairaana tai tilanne muutoin niin vaatii, ne mahdollistavat ryhmien välisten tilojen joustavamman käytön. Päiväkodin toimintaympäristön tulee tukea varhaiskasvatuksen tavoitteita ja tilojen olla tarkoituksenmukaiset (Heinonen ym. 2016). Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen -kehittämishankkeen kartoituskyselyn (2016) mukaan porrastusta on vähentänyt odotusaikoja ja tuonut hallittavuutta siirtymätilanteisiin.

Toimenpide-ehdotuksena tutkimuskohteena olleelle päiväkodille voisi ehdottaa kasvattajien esille tuomien parannusehdotusten pohdintaa ja toteuttamista. Yksikkö voisi myös tehdä oman kyselyn kaikille päiväkodin kasvattajille koskien kehitysehdotuksia ja tehdä niiden pohjalta kehityssuunnitelman.

Tehdessämme tutkimusta ja havainnointia päiväkodissa syksyllä oli toimintakausi vasta aluillaan, eivätkä pienryhmät olleet ehtineet toimia kuin muutaman viikon ajan. Tekemäämme tutkimusta voisikin jatkaa tutkimalla päiväkodin pienryhmätoimintaa toimintakauden lopulla. Tutkimusta voisi tehdä siitä, miten pienryhmät ovat toimineet. Onko esimerkiksi ryhmien kokoonpano muuttunut toimintakauden aikana ja jos on niin miksi, onko kasvattajilla edelleen käytössä kahden viikon kiertoväli, ja miten vaihtuvia pienryhmiä on muodostettu? Tutkimusta voisi tehdä myös siitä, miten lapset ovat kokeneet pienryhmissä

toimimisen ja miten pienryhmätoiminta on vaikuttanut lapsiin. Lisäksi vanhempien mielipiteitä pienryhmätoiminnasta voisi tutkia, esimerkiksi ovatko he olleet tyytyväisiä pienryhmätoimintaan tai pienryhmien kokoonpanoihin.

Voisi olla myös mielenkiintoista selvittää laajemmin, minkälaisia parannusehdotuksia tai mahdollisesti kokonaan uusia ideoita kasvattajilta tulisi uutta päiväkotirakennusta varten. Miten kasvattajat voisivat vaikuttaa paremmin uuden päiväkotirakennuksen rakenteiden suunnitteluun omalla käytännön kokemuksellaan? Mitä kasvattajat muuttaisivat ja parantaisivat tiloissa ja rakenteissa?

Yhtenä jatkotutkimuksena voisi olla laajempi otos kotkalaisista päiväkodeista ja niiden pienryhmäkäytännöistä. Voitaisiin myös verrata uusia päiväkoteja ja vanhempia yksiköitä ja niiden pienryhmäkäytäntöjä. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla laajentaa tutkimusta naapurikuntaan ja verrata esimerkiksi Kotkan ja Haminan päiväkotien pienryhmätoiminnan käytäntöjä.

9 POHDINTA

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan vuorovaikutuksellista pienryhmäpedagogiikkaa. Siinä pyritään nimenomaan pienryhmätoiminnan suunnitelmallisuuteen ja pienryhmätoiminnan tuomiin hyötyihin etenkin vuorovaikutuksen näkökulmasta. Suunnitelmallisuus tuo varmuutta työskentelyyn ja jättää enemmän aikaa lapsen kanssa tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Se vaatii yksikön ja tiimin yhteistä linjaa pienryhmätoimintaan, silti sallien joustavuuden ryhmien sisällä toteuttaa pienryhmätoimintaa kuten Kallialakin (2012) mainitsee tärkeänä.

Vaikka päiväkoti antaakin ryhmille vapaat kädet suunnitella itse pienryhmätoimintansa toteutuksen, oli havainnoimissamme ryhmissä toteutus silti melko samansuuntaista. Esimerkiksi kasvattajan kahden viikon kiertoväli pienryhmässä oli käytössä jokaisessa havainnoimassamme ryhmässä. Ainakin yhdessä ryhmässä oli kokeiltu myös toisenlaisia variaatioita, mutta päädytty kuitenkin kahden viikon kiertoväliin parempana vaihtoehtona. Kasvattajan vaihtuminen pienryhmässä kahden viikon välein tukee hyvin toiminnan jatkuvuutta, ja se antaa lapsille samalla yhdenvertaiset mahdollisuudet hyötyä jokaisen kasvattajan erilaisista vahvuuksista. Myös lastentarhanopettajan pedagoginen

osaaminen kohdentuu näin ollen kaikille lapsille tasapuolisesti. Kahden viikon kiertoväli helpottaa myös lasten yksilöllistä havainnointia. Pienessä ryhmässä on helpompi tarkkailla lapsen erityispiirteitä, hänen vahvuuksiaan, kehityshaasteitaan ja tuen tarpeitaan. Samaa mieltä ovat myös Koivunen (2009) sekä Hujala ja Turja (2011), joiden mukaan kasvattajien vaihtuminen tietyin väliajoin mahdollistaa monipuolisemman kuvan saamisen lapsesta ja hänen kehityksestään.

Kahden viikon kiertoväli kasvattajilla voi tuoda mukanaan myös haasteita. Toisten pienryhmien lasten havainnointi jää vähäisemmälle ja voi olla päiviä, ettei kasvattajalla ole juurikaan omakohtaisesti hankittua tietoa toisen pienryhmän lapsesta tai lapsista. Ratkaisuna tähän toimii hyvä viestintä tiimin kesken. Viestinnässäkin on omia haasteita ajankäytön, työvuorojen sekä päivän tilanteen mukaan. Joskus voi olla niin kiireisiä päiviä, ettei pienryhmävihkoja tai muita viestintävälineitä yksinkertaisesti ehdi käyttää työajan puitteissa, kuten Pyhäniemen (2010) kyselytuloksissa tuli esiin. Työvuorot saattavat olla sellaisia, ettei ole aikaa kunnolliseen keskusteluun tai lasten kuulumisten vaihtoon tiimin jäsenten kesken. Olisi kuitenkin hyvä kirjata tärkeimmät asiat päivästä edes tarralapulle, että toisten pienryhmienkin kasvattajat pystyvät välittämään lapsen päivän kuulumiset vanhemmille hakutilanteissa.

Todennäköisesti hyväksi havaituista käytännöistä keskustellaan havainnointikohteenamme olleessa päiväkodissa eri ryhmien välillä. Kaikissa ryhmissä on kuitenkin omat erityispiirteensä, jotka vaikuttavat pienryhmätoimintaan, ja näin ollen onkin hyvä, että jokaisella ryhmällä on vapaus vaikuttaa ryhmien kokoonpanoihin ja toiminnan suunnitteluun. Esimerkiksi pienten, alle 3-vuotiaiden lasten ryhmässä, tulee pienryhmätoiminnassa ottaa huomioon pienten lasten tarpeet. Ryhmissä, joissa on mukana erityisen tuen tarpeen lapsia, on omat ratkaisunsa pienryhmätoiminnan toteutukseen. Sen vuoksi yksilöllisyys ja aiemmin mainittu tiimien vapaus pienryhmien rakentamiseen on erityisen tärkeää.

Yksi pienryhmätoiminnan selkeistä eduista on lapsen osallisuuden kasvaminen. Kasvattajilla on enemmän aikaa lasten yksilölliseen huomioimiseen ja osallisuuden vahvistamiseen. Pienryhmät tukevat mitä suurimmassa määrin varhaiskasvatussuunnitelmissa mainittua lapsen osallisuutta, antamalla mah-

dollisuuden lapselle saada äänensä kuuluviin. Omassa turvallisessa pienryhmässään lapsen on helpompi tuoda esiin myös omia mielipiteitään. Lisäksi lapsi pääsee opettelemaan toisten mielipiteiden huomioon ottamista ja niiden kunnioittamista. Turja (2017) sekä Heinonen ym. (2016) korostavat lapsen osallisuuden merkitystä varhaiskasvatuksessa ja sen tuomia hyötyjä.

Pienryhmätoiminta edesauttaa lasta muodostamaan ystävyys-suhteita sekä samalla tukee jo olemassa olevia suhteita. Kiinteiden pienryhmien toistuvuus päivittäin ja samojen kavereiden kanssa pitkäkestoisten leikkien ja muiden arjen puuhien suorittaminen antavat mahdollisuuden suhteiden syvenemiseen ja parempaan tutustumiseen toisiin pienryhmän lapsiin. Kasvattajien avustuksella voidaan saada aikaan myös yllättäviä ja uusia ystävyys-suhteita pienryhmän sisällä. Onhan päiväkotikiukaan usein ensimmäinen paikka, jossa harjoitellaan ystävyys- ja kaverisuhteiden muodostamista ja dynamiikkaa. Siellä hyvin opitut taidot kantavat läpi elämän.

Pienryhmätoiminnan hyödyt tulevat konkreettisiksi tämän päivän varhaiskasvatuksessa, jossa lapsilla on entistä enemmän neuropsykiatrisiin häiriöihin kuuluvia diagnooseja. Pienryhmässä kasvattajalla on parempi mahdollisuus havainnoida lapsen tuen tarvetta ja konsultoida tarvittaessa VEO:a. Näin lapsella on mahdollisuus saada riittävän ajoissa erityistä tukea kasvuun ja kehitykseen. Jo diagnoosiin saaneilla lapsilla on myös paremmat mahdollisuudet osallisuuteen ja erityiseen tukeen pienryhmän turvin.

Pienryhmätoiminnasta löytyy paljon positiivisia puolia sekä osaltaan haasteita sen toimimiseen. Suunnitelmallisesta pienryhmätoiminnasta voidaan kuitenkin löytää vastaus kasvatettuihin päiväkotien lapsiryhmiin sekä varhaiskasvatussuunnitelmassa vaadittuun osallisuuteen. Päiväkotiyksiköiden olisikin hyvä jakaa toimivia käytäntöjään pienryhmätoiminnasta, niin kuin Kotkan kaupungin kehittämishankkeessa oli ajatuksena.

Tutkimassamme päiväkodissa pienryhmätoiminnan edellytykset kehittämishankkeen kartoituskyselyn (2016) mukaan toteutuivat henkilöstön, esimiehen sekä toimintaympäristön osalta. Näitä edellytyksiä olivat muun muassa yhteistyö, suunnitelmallisuus, joustavuus, tilannetaju, lasten toiveiden huomioiminen, kiinteät pienryhmät sekä kasvattajien vaihtuminen pienryhmissä tietyin

väliajoin. Konkreettiset ideat ja kehitysehdotukset tulisi saattaa kaikkien yksiköiden tietoon, jotta niitä voitaisiin hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla antaen näin mahdollisuus lapsille laadukkaaseen ja suunnitelmalliseen pienryhmätoimintaan päiväkotiyksiköstä riippumatta.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017a. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, L. 2017b. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haapamäki, J., Kaipio, K., Keskinen, S., Uusitalo, I. & Kuoksa, M. 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi.

Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hujala, E. & Turja, L. 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuden ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Pedatieto.

Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Aikuisten päätökset ja lasten kokemukset päivähoitossa. Helsinki: Gaudeamus.

Kananen, J. 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Näin kirjoitan opinnäytetyön tai pro gradun alusta loppuun. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 202.

Karila, K. & Lipponen, L. 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kotkan varhaiskasvatussuunnitelma 2016. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://peda.net/kotka/varhaiskasvatus/vp3/kvptl/vasu-kotka:file/download/7b1466dcb69722b08a3e5a17370448b302566e23/Kotkan%20varhaiskasvatussuunnitelma.pdf> [viitattu 7.2.2018].

Kääpä, T. 2016. Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen -kehittämishanke. Kartoituskysely päiväkodeille marras-joulukuussa 2016 [viitattu 19.10.2017].

Kääpä, T. 2017. Vuorovaikutuksellisen pienryhmäpedagogiikan vahvistaminen -kehittämishankedokumentit [viitattu 19.10.2017].

Kääpä, T. & Eskola, P. 2017. Ajankohtaista kotkalaisessa varhaiskasvatuksessa. Luento Kotkassa 20.03.2017.

OAJ s.a. Varhaiskasvatuslaki. Opetusalan Ammattijärjestö. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki> [viitattu 21.3.2018].

Pyhäniemi, S. 2010. Päiväkotien kirjoitustyöt: mitä, miten, milloin? Kielikello 1/2010. Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/paivakotien-kirjoitustyot-mita-miten-milloin-> [viitattu 28.3.2018].

Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Nokia: Piia Roos Oy.

Turja, L. 2017. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 38–55.

Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Opetushallitus. PDF-dokumentti. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf [viitattu 7.2.2018].

Varttinen, P. 2016. Lapsen todellisuus ohjaamassa kasvattajaa – esimerkkejä lapsen kohtaamisesta päiväkotiarjessa. Teoksessa Roos, P. (toim.) Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Nokia: Piia Roos Oy, 138–151.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vuorovaikutuksellinen pienryhmäpedagogiikka s.a. WWW-dokumentti. <https://peda.net/kotka/varhaiskasvatus/k/vp> [viitattu 5.1.2018].

KUVALUETTELO

Kuva 1. Pienryhmäpohja. Nevalainen, M. 7.9.2017

Kuva 2. Verstas. Nevalainen, M. 7.9.2017

Kuva 3. Musiikkihuone. Nevalainen, M. 7.9.2017

Kuva 4. Peli ja lukuhuone. Nevalainen, M. 7.9.2017

Kuva 5. Lepuhuone. Nevalainen, M. 7.9.2017

Kuva 6. Haitarioni. Nevalainen, M. 7.9.2017

Kuva 7. Porrastetut ruokailuajat. Nevalainen, M. 7.9.2017

Kuva 8. Päiväkodin ravintola. Nevalainen, M. 7.9.2017

Teemahaastattelun runko	
Teemahaastattelun runko	
Teemahaastattelun toteutus	
Haastattelijat	Minna Nevalainen ja Riitta Härkönen
Ajankohta	syyskuu 2017
Haastattelun kesto	n. 45 min. / haastattelu
Haastateltavat henkilöt	lastentarhanopettajia päiväkodin eri ryhmistä
Teemat	
Teema 1	päiväkodin yleiset käytännöt / ohjeistukset pienryhmätoimintaan
Teema 2	kiinteät ja vaihtuvat pienryhmät
Teema 3	erilaiset kiinteät pienryhmät
	- miksi tällainen ryhmä
	- mihin sillä pyritään
Teema 4	kasvattajat ryhmissä
Teema 5	milloin jakaudutaan pienryhmiin
Teema 6	päiväkodin rakenteelliset seikat
Teema 7	mitkä tekijät vaikuttavat pienryhmätoimintaan
Teema 8	millä perusteella/kriteereillä pienryhmät jaetaan
	- miksi juuri tällä kriteerillä
	- mitä tällä halutaan saada aikaiseksi
Teema 9	kehitysehdotuksia